

**Underlag till
Jämställdhetsutredningen U2014:06**

**Delmål 3:
Det obetalda hem- och omsorgsarbetet**

*Maria Stanfors, professor
Lunds universitet*

1. Inledning	3
2. På jämställdhetsfronten intet nytt?	6
2.1 Bakgrund	8
2.2 Förändring sedan 2000.....	10
2.2.1 Ersatta dagar för vård av barn.....	10
2.2.2 Genomsnittlig tidsanvändning	14
2.2.3 Tid för obetalt arbete efter livscykel	17
2.2.4 Sysselessatta som arbetar deltid som orsak som vård av barn/vuxen/anhörig/släkting	22
3. Kön, föräldraskap och fördelningen av det betalda och obetalda arbetet mellan kvinnor och män	28
3.1 Teoretiska perspektiv	28
3.2 Leder föräldraskap till en mer traditionell arbetsdelning?	30
4. Sammanfattning	33
Referenser	37
Appendix	43

1. Inledning

Sverige nämns ofta som världsledande vad gäller jämställdhet. Tillsammans med de övriga nordiska länderna rankas Sverige högt på internationella listor som mäter jämställdhet. Exempel på detta ges i *Global Gender Gap Report* (World Economic Forum, 2013) där de nordiska länderna (med Island i topp) står ut som framgångsrika föregångsländer. De kan därmed fungera som riktmärken för resten av världens länder vad gäller att undanröja hinder för kvinnor att avancera i meningen anta mer lika positioner och bli mer lika män vad gäller olika utfall, inte minst ekonomiska. Från denna rapport kan man sluta sig till att jämställdhet till viss del är en fråga om rikedom. Det framgår tydligt att rika länder är mer jämställda än fattiga länder för att de har råd till det, men av rapporten framgår det också att jämställdhet är en fråga om hur jämlikt resurser och möjligheter fördelas mellan olika grupper.

Den svenska jämställdhetspolitiken har som övergripande mål att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.¹ För att uppnå detta mål beslutade riksdagen i mars 2006 om fyra delmål varav ekonomisk jämställdhet och en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan kvinnor och män är två (Prop 2005/06: 155).² Den jämställdhetspolitiska ambitionen är att förändra fördelningen av makt och resurser mellan könen och skapa jämlika förutsättningar för kvinnor och män att påverka sina liv och livsvillkor. För detta är att ha samma möjligheter att förvärvsarbeta och att ha samma arbetsvillkor viktigt. Möjligheterna på arbetsmarknaden påverkas emellertid i hög grad av i vilken mån individer har andra sysselsättningar utanför förvärvsarbetet och omsorgsansvar. Det finns sedan länge en inneboende konflikt mellan yrkesarbete och familj, framför allt för kvinnor (Stanfors 2007). Denna konflikt yttrar sig fortfarande i att kvinnor förvärvsarbetar färre timmar än män och tar ett större ansvar för hem- och omsorgsarbete. Detta påverkar deras karriärer, inkomster och även deras hälsa³ negativt (Boye 2008; Försäkringskassan 2005; Månsdotter et al. 2006), till och med i dagens Sverige. Jämställdhetspolitiska mål och strävanden att uppnå dessa är alltså i hög grad relevanta i dagens Sverige trots landets framskjutna position internationellt sett. Det är utifrån ett jämställdhetsperspektiv viktigt att både arbeta för att främja ekonomisk jämställdhet mellan könen och att verka för en jämnare fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Det är också viktigt att vara medveten om hur förvärvsarbete och hem- och omsorgsarbete som fenomen är relaterade till varandra för att kunna identifiera problem och utforma verksamma politislösningar för att åstadkomma förändring.

---

¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/2593>.

² De övriga två delmålen är en jämn fördelning av makt och inflytande och att mäns våld mot kvinnor skall upphöra.

³ Detta gäller välmående brett definierat men också självuppskattad hälsa och faktisk sjukskrivning.

Syftet med denna rapport är att beskriva och analysera utvecklingen mot jämställdhet mellan kvinnor och män under de senaste tio åren med avseende på det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Rapporten tar sin utgångspunkt i de indikatorer som listas i en av Utbildningsdepartementet utgiven promemoria för jämställdhetspolitikens uppföljning (Ds 2013:37). Förutom en beskrivning baserad på dessa indikatorer görs en mer djuplodande analys av kvinnors och mäns tidsanvändning. Centrala frågor för rapporten är: Hur använder kvinnor och män sin tid? Vilka förändringar mellan 2000 och i dag kan urskiljas? Särskilt intresse ägnas åt att studera effekter av föräldraskap på kvinnors och mäns tidsanvändning. Hur påverkar förekomsten av barn i hushållet kvinnors och mäns marknadsarbete, hem- och omsorgsarbete? Påverkas kvinnor mer än män av att vara föräldrar (särskilt småbarnsföräldrar)? Närmare bestämt, medför föräldraskap en mer traditionell könsarbetsdelning i dagens Sverige?

I korthet kan denna rapportens resultat sammanfattas enligt följande:

- Det obetalda hem- och omsorgsarbetet är inte jämnt fördelat mellan kvinnor och män i Sverige i dag. Kvinnor tar ut mer föräldraledighet än män och de tar också ut mer ledighet för tillfällig vård av barn. Kvinnor jobbar oftare deltid än män och gör det på grund av omsorgsansvar.
- Under det senaste decenniet förändrades fördelningen av det obetalda arbetet mellan kvinnor och män så att könsgapen minskade. Exempelvis minskade skillnaden mellan kvinnors och mäns uttag av föräldrapenning från 70 till 50 procentenheter mellan 2000 och 2013. Kvinnor utförde mindre hemarbete 2010/11 samtidigt som män gjorde mer så att gapet mellan könen vad gäller genomsnittlig tid för hemarbete minskade från 32 till 21 procentenheter mellan 2000/01 och 2010/11.
- Det finns en tydlig uppdelning mellan kvinnliga och manliga sysslor inom ramen för hemarbetet och den verkar vara svår att förändra.
- Att kvinnor ägnar mer faktisk tid åt förvärvsarbete år 2010/11 än 2000/01 samtidigt som män förvärvsarbetar mindre innebär att tid på marknaden och i hemmet i viss mån har kvittats mellan könen under det senaste decenniet.

Rapporten utnyttjar statistik från Statistiska centralbyrån (SCB). Statistiken presenteras i aggregerad form på nationell nivå, oftast uppdelad på kön. Databaser som ligger till grund för statistiken är bland annat Arbetskraftsundersökningen (AKU), Undersökningen om levnadsförhållanden (ULF) samt Tidsanvändningsundersökningen. Samtliga material är tvärsnittsdata, det vill säga data från en viss given tidpunkt som ger en ögonblicksbild av hur det ser ut just då, till exempel avseende befolkningens sysselsättning (AKU), inkomst och levnadsvillkor (ULF) och hur människor använder sin tid under ett dygn

(Tidsanvändningsundersökningen). Undersökningarna genomförs dock med olika intervall; medan AKU är en årlig undersökning, genomförs Tidsanvändningsundersökningen endast vart tionde år varför siffrorna som presenteras i denna rapport jämför data från 2010 med uppgifter från år 2000. Tidsanvändningsundersökningen analyseras även som individdatamaterial på ett sätt som skett i tidigare studier (Dribe & Stanfors 2009; Neilson & Stanfors 2013, 2014).

Rapporten är disponerad enligt följande: efter inledande ord ges en kortfattad lägesbeskrivning och en bakgrund till det obetalda hem- och omsorgsarbets fördelning mellan kvinnor och män i dagens Sverige. Denna bakgrund sätter det rådande läget vad gäller obetalt arbete i ett historiskt och internationellt perspektiv. Därefter beskrivs hur fördelningen av det obetalda arbetet mellan kvinnor och män förändrades under det senaste decenniet. Detta görs på basis av ett antal fördefinierade indikatorer och förändringen diskuteras i ljuset av samhällsutvecklingen och samtida politiska reformer som genomfördes på området. I del 3 presenteras en mer djuplodande analys av kvinnors och mäns tidsanvändning med särskilt fokus på betydelsen av kön och familjecykel. Här presenteras också teoretiska ingångar till hur vi kan förstå könsarbetsdelningen i hemmet. Genom att bättre förstå varför en ojämn fördelning av betalt och obetalt arbete uppstår blir vi bättre rustade att förstå hur den kan förändras. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion avseende de främsta framstegen samt de viktigaste utvecklingsområdena inom delmålet ”jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan kvinnor och män”.

2. På jämställdhetsfronten intet nytt?

Vid en snabb anblick på några indikatorer vad gäller det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning mellan kvinnor och män i Sverige i dag (Ds 2013:37, se nedan för en mer detaljerad beskrivning) kan man konstatera att kvinnor tar ut mer föräldraledighet⁴ än män. De tar också ut mer ledighet för tillfällig vård av barn. Kvinnor utför generellt sett mer obetalt arbete men har i genomsnitt lika långa arbetsdagar som män. Kvinnor som grupp utför mer hem- och omsorgsarbete än män och jobbar oftare deltid på grund av omsorgsansvar.

Denna bild bekräftar en ojämsälld arbetsdelning mellan könen. Skillnaderna mellan kvinnor och män varierar med avseende på indikatorer men är i vissa avseenden stora. Av det totala antalet dagar som ersattes med föräldrapenning år 2013 tog kvinnor ut 75 procent medan män tog ut 25 procent av denna ersättning (se tabell A1). Kvinnor tog alltså ut tre gånger så många föräldrapenningdagar som män. Skillnaden var mindre vad gäller den tillfälliga föräldrapenningen för vilken fördelningen var 63 procent för kvinnor och 37 procent för män. I detta fall tog kvinnor ut 70 procent fler ersättningsdagar än vad män gjorde.

Tabell 1. Genomsnittlig tidsanvändning för personer 20-64 år. Timmar och minuter per dygn.

Ett vanligt vardagsdygn							
	Betalt arbete	Obetalt arbete	Totalt arbete	Utbildning	Personliga behov	Fri tid	Annat
Kvinnor 1990/91	5:05	4:37	9:42	0:27	9:45	4:00	0:06
Kvinnor 2000/01	4:57	3:52	8:49	0:41	9:56	4:20	0:14
Kvinnor 2010/11	5:33	3:30	9:03	0:34	9:59	4:18	0:06
Män 1990/91	7:42	2:28	10:10	0:22	9:14	4:08	0:06
Män 2000/01	7:13	2:24	9:37	0:26	9:21	4:23	0:13
Män 2010/11	6:55	2:36	9:31	0:24	9:20	4:36	0:09

Ett vanligt veckosluts-/helgdygn							
	Betalt arbete	Obetalt arbete	Totalt arbete	Utbildning	Personliga behov	Fri tid	Annat
Kvinnor 1990/91	0:56	5:05	6:01	0:08	11:12	6:27	0:08
Kvinnor 2000/01	1:03	4:37	5:40	0:15	11:33	6:19	0:13
Kvinnor 2010/11	1:18	4:19	5:37	0:11	11:40	6:24	0:07
Män 1990/91	1:19	3:53	5:12	0:09	11:06	7:21	0:08
Män 2000/01	1:11	3:34	4:45	0:09	11:29	7:24	0:13
Män 2010/11	1:12	3:49	5:01	0:08	11:25	7:20	0:07

Not: Undersökningen 1990 genomfördes mellan september och maj. För jämförbarhet är uppgifterna i denna tabell för 2000/01 och 2010/11 framtagna för just denna period. I obetalt arbete ingår: hushållsarbete, underhållsarbete, omsorg om egna barn, omsorg om andra, inköp av varor och tjänster samt annat hemarbete. I betalt arbete ingår lunch och resor till och från arbetet.

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

⁴ Detta gäller såväl betald som obetald föräldraledighet. Se Försäkringskassan (2013).

Tabell 2. Sysselsatta 20-64 år efter ålder och heltid och deltid 2013. Antal i tusental och procentuell fördelning med avseende på kön.

Ålder	Antal				Procent			
	Kvinnor		Män		Kvinnor		Män	
	Heltid	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid	Deltid	Heltid	Deltid
20-24	92.0	96.1	147.9	54.8	48.9	51.1	73.0	27.0
25-34	325.5	131.5	462.7	60.3	71.2	28.8	88.5	11.5
35-44	371.5	158.3	535.2	41.2	70.1	29.9	92.9	7.1
45-54	405.1	126.3	535.2	37.6	76.2	23.8	93.4	6.6
55-64	275.7	129.2	386.9	56.6	68.1	31.9	87.2	12.8
Totalt	1 469.8	641.5	2 068.0	250.5	69.6	30.4	89.2	10.8

Not: I AKU finns det två sätt att redovisa uppgift om heltid eller deltid. I denna tabell används personens svar på frågan "Arbetar du heltid eller deltid?".

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningen.

Tabell 3. Sysselsatta 20-64 år som arbetar deltid av orsak som vård av barn och vård av vuxen anhörig/släkting 2013. Antal i tusental och procentuell fördelning med avseende på kön.

Orsak	Antal		Fördelning	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Vård av barn	138.7	18.2	88.4	11.6
Vård av anhörig/släkting	2.0	0.3	87.0	13.0
Vård av barn och vård av anhörig/släkting	14.5	1.8	89.0	11.0

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningen.

Kvinnor och män i åldern 20-64 år hade, då den senaste Tidsanvändningsundersökningen utfördes, år 2010/11 i princip lika långa arbetsdagar då de totalt sett arbetade drygt nio timmar per vardagsdygn och drygt fem timmar per dygn under veckoslut och helger (se tabell 1).⁵ Den totala tiden som ägnades åt betalt och obetalt arbete var dock ojämnt fördelad på aktiviteter mellan könen. Kvinnor utförde under ett vardagsdygn 35 procent mer obetalt hem- och omsorgsarbete än män som å andra sidan utförde 25 procent mer betalt arbete. Under ett helgdygn utförde kvinnor 21 procent mer obetalt arbete än män samtidigt som de utförde 8 procent mer betalt arbete. Den totala arbetstiden var som längst för sammanboende småbarnsföräldrar och för denna grupp var också skillnaden mellan könen vad gäller tid i betalt och obetalt arbete

⁵ Under ett vanligt vardagsdygn 2010/11 var den totala arbetstiden, det vill säga kombinationen av tid som ägnades åt betalt och obetalt arbete 9 timmar för kvinnor och 9 timmar och 21 minuter för män. Under ett vanligt dygn under veckoslut/helg ägnade kvinnor totalt sett 5 timmar och 37 minuter åt arbete medan män ägnade 5 timmar och 1 minut åt en kombination av betalt och obetalt arbete.

stor.⁶ Kvinnor (20-64) utförde i genomsnitt mer hem- och omsorgsarbete än män, men ojämlikheten vad gäller det obetalda arbetet är inte bara en fråga om antal timmar och minuter utan också en fråga om vilka aktiviteter kvinnor och män ägnar sin tid åt. Vad gäller tid för obetalt arbete var skillnaderna mellan kvinnor och män år 2010/11 som störst vad gäller de mest tidskrävande aktiviteterna hushållsarbete (det vill säga matlagning, diskning, städning och tvätt) och omsorg om egna barn.⁷ Tiden för omsorg om andra än de egna barnen var begränsad och jämnt fördelad mellan könen. Kvinnors större omsorgsansvar återspeglas i att en betydligt större andel kvinnor än män arbetar deltid (30 procent jämfört med 11 procent, se tabell 2) och det är framför allt kvinnor som arbetar deltid på grund av vård barn eller annan anhörig (se tabell 3).

2.1 Bakgrund

Beskrivningen av det rådande läget vad gäller det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning mellan kvinnor och män i Sverige i dag bör ses mot bakgrunden av att kvinnors sysselsättning ökade under hela 1900-talet och framför allt sedan 1960-talet då den mest dramatiska förändringen rörde mödrars yrkesarbete utanför hemmet. Denna förändring var genomgripande och medförde att den i dag dominerande tvåförsörjarfamiljen kom att ersätta den manliga försörjarmodellen i både Europa och Nordamerika (Drew, Emerek & Mahon 1998; Spain & Bianchi 1996).

Det finns de som är skeptiska till att kvinnors avancemang på arbetsmarknaden är något rakt igenom positivt. Medan kvinnors sysselsättningsgrad och tid i betalt marknadsarbete har ökat kraftigt under de senaste decennierna har deras tid i obetalt hem- och omsorgsarbete inte minskat tillräckligt för att kompensera för detta (Bianchi 2000; Gauthier, Smeeding & Furstenberg 2004). Män har förvisso ökat sin tid för obetalt arbete, men inte heller detta har kompenserat för kvinnornas ökade tid i marknadsarbete eftersom förändringen vad gäller mäns tid i obetalt arbete startade från mycket låga nivåer och har varit begränsad i omfattning (Coltrane 2000; Gershuny & Robinson 1988). Denna obalanserade förändring har lett till att kvinnor ofta efter arbetsdagens slut går på ett ”andra skift” som består av obetalt hem- och omsorgsarbete och därför har de mindre fri tid än män (Berk 1985; Hochschild 1989; Sayer 2005). Detta gör att kvinnor känner sig mer stressade på grund av konflikten mellan arbete och familj (Jacobs & Gerson 2001; MacDonald, Phipps & Lethbridge 2005).

---

⁶ Denna skillnad i genomsnittlig tid för betalt och obetalt arbete orsakas i hög grad av att en större andel män än kvinnor faktisk utför förvärvsarbete under den aktuella mät dagen vilket inte skall blandas ihop med aggregerade siffror vad gäller mäns och kvinnors förvärvsarbete. Se Statiska centralbyrån (2012:40).

⁷ Kvinnor i åldern 20-64 år utförde år 2010/11 i genomsnitt 71 procent mer hushållsarbete och lade ner 63 procent mer tid för omsorg om egna barn än män i samma ålder. Se Statiska centralbyrån (2012:40).

Denna uppfattning har emellertid ifrågasatts av forskare som i stället har betonat att kvinnors och mäns tidsanvändning konvergerar över tid. I såväl Europa som Nordamerika utför kvinnor numera mer marknadsarbete och mindre obetalt arbete än tidigare medan män utför mer obetalt arbete och ägnar mindre tid åt betalt arbete (Bianchi, Robinson & Milkie 2006; Craig 2006; Gershuny 2000; Offer & Schneider 2011). Förändringen är inte likformig med avseende på kön men reell och pågående. Denna förändring möjliggjordes av nya ideal vad gäller arbetsdelning - på marknaden och i hemmet - och underlättades av den ökande tillgången till hushållsteknik och tjänster som förenklade sysslor och minskade tidsåtgången för, framför allt, det rutinartade hushållsarbetet. De som förespråkar konvergens mellan könen hävdar att förändring är en gradvis process som kommer att fortsätta eftersom yngre män och kvinnor sannolikt kommer att införa mer jämställda ideal och vara mindre benägna att hänge sig åt en traditionell - specialiserad - könsarbetsdelning.

Tabell 4. Sverige i en internationell kontext med avseende på ett antal jämställdhetsindikatorer.

	Tyskland	Italien	Kanada	Sverige
Relativt arbetskraftstal för kvinnor 25-64 (2010) ^a	75.2	56.0	76.5	83.1
Relativt arbetskraftstal för män 25-64 (2010) ^a	88.2	80.8	85.6	90.1
Sysselsättningsgrad för mödrar med barn under 6 (1999) ^b	51.1	45.7	70.0	77.8
Deltidsarbete som andel av kvinnors totala sysselsättning (2000) ^c	33.9	23.4	27.2	21.4
Betald mammaledighet (veckor, antingen mödraledighet eller del av föräldraledighet) ^b	14	21.5	15	64
Total mödra- och föräldraledighet (veckor) ^b	162	64.5	50	85
Andel fäder som tar ut någon form av föräldraledighet (cirka 2000) ^d	5%	na	10%	85%
Andel barn (0-2) i barnomsorg ^b	10% (2000)	6% (1998)	45% (1999)	48% (1998)
Andel barn (3-5) i barnomsorg ^b	78% (2000)	95% (1998)	50% (1999)	80% (1998)

Källa: ^a OECD Stat. Extracts <http://stats.oecd.org/>. ^b OECD Employment Outlook 2001. ^c OECD Employment Outlook 2011. ^d Deven & Moss (2005).

Att kvinnor fortfarande utför mer hem- och omsorgsarbetet än män är fallet i de flesta utvecklade industriländer (Lacahnce-Grzela & Bouchard 2010), även om arbetsdelningen mellan könen varierar med nationell kontext (Anxo et al. 2012) och är mer eller mindre jämställd beroende på kontext.⁸ Uppdelningen av hem- och omsorgsarbete mellan könen påverkas inte bara av individuella och

⁸ Det bör tilläggas att forskningen på området i huvudsak utgår från ett heteronormativt perspektiv. Till stor del handlar det om datatillgång för svenska såväl som internationella förhållanden. Frågor om sexuell läggning faller under känsliga uppgifter vilka är etiskt problematiska när det kommer till genomförande av empiriska undersökningar. Urvalsundersökningar som inbegriper omfattande frågebatterier och/eller dagböcker är tidskrävande och dyra att genomföra och därmed ofta begränsade i omfattning. Exempelvis är den svenska Tidsanvändningsundersökningen en liten undersökning som endast har en handfull individer som lever i samkönade par i sin urvalspopulation vilket omöjliggör analys av denna grupp. Det finns dock exempel på teoretiska (Giddings 2003) såväl som empiriska (Giddings et al. 2014) analyser av samkönade par och tidsanvändning av intresse för dem som önskar fördjupa sig i frågor kring genus och arbetsdelning.

familjeegenskaper utan också av faktorer på samhällsnivå som ekonomisk tillväxt, välfärdssystem och kulturella normer (Neilson & Stanfors 2014). Studier som har analyserat skillnader mellan länder visar att kvinnor utför mindre hemarbete i länder med högt kvinnligt arbetskraftsdeltagande, hög andel heltidsarbetande kvinnor, god tillgång till offentligt finansierad barnomsorg och som bedriver olika former av jämställdhetspolitik (Fuwa 2004; Hook 2006). Tabell 4 illustrerar hur Sverige placerar sig gentemot ett antal andra europiska och nordamerikanska länder i dessa avseenden. En studie av Neilson & Stanfors (2014) bekräftar att jämfört med kvinnor i Tyskland, Italien och Kanada kring år 2000 utförde svenska kvinnor inte bara mindre hushållsarbete och ägnade mindre tid åt barnomsorg i absoluta tal, i minuter räknat, utan även relativt män. Det obetalda hem- och omsorgsarbetet är alltså inte jämnt fördelat mellan kvinnor och män i Sverige i dag men det är betydligt mer jämställt än i andra länder.

2.2 Förändring sedan 2000

Vid ytterligare en snabb anblick på indikatorerna vad gäller det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning mellan kvinnor och män i Sverige och hur de har förändrats under det senaste decenniet kan man dock konstatera att könsgapen minskar. Skillnaderna mellan kvinnor och män minskar vad gäller uttag av föräldrapenning (mer än vad gäller uttag av föräldraledighet då denna även kan vara obetald)⁹ men också vad gäller hem- och omsorgsarbete.

2.2.1 Ersatta dagar för vård av barn

Den svenska föräldraförsäkringen avser att göra det möjligt för kvinnor och män att kombinera familjebildning och förvärvsarbete. När den infördes år 1974 var den unik i världen. I dag lyfts den generösa och flexibla föräldraförsäkringen fram tillsammans med andra delar av svensk familjepolitik som del av förklaringen till varför Sverige uppvisar både hög fertilitet och högt arbetskraftsdeltagande för kvinnor (Duvander & Lappegård 2010).

I samband med att Sverige som första land i världen införde en föräldraförsäkring kom flera olika bidrag och ersättningar knutna till barn, barnafödande och familj att kombineras till en och samma försäkring som gällde lika för både mammor och pappor. Föräldraförsäkringen ersatte moderskapsförsäkringen och omfattade ursprungligen 180 dagar, men dess ersättningar blev mer generösa än vad föregångarens hade varit. Föräldrapenningen landade på samma ersättningsnivå som sjukförsäkringen vilket för de flesta innebar att de var berättigade till en ersättning motsvarande

---

⁹ Se Försäkringskassan (2013).

90 procent av bruttolönen när de var hemma med barn. Efter hand utökades föräldraförsäkringen med fler månader. År 1978 omfattade föräldraledigheten tolv månader, varav tre månader ersattes med ett lägre garantibelopp som inte var knutet till tidigare inkomst. Föräldraförsäkringen blev också gradvis mer flexibel vilket innebar att ledighet kunde tas ut på heltid eller deltid och användas under en längre tidsperiod, tills barnet var åtta år. Föräldrar fick också rätt att vara tjänstlediga på deltid och arbeta 75 procent tills barnet var åtta år. Med föräldraförsäkringen infördes även tillfällig föräldrapenning som kompenserade föräldrar för inkomstbortfall då de till exempel vårdade sjukt barn eller följde med och deltog i förskole- eller skolverksamhet.¹⁰

Föräldrapenning kan i dag utbetalas under högst 480 dagar¹¹ vilket motsvarar 16 månader. Uttag av föräldrapenning förutsätter att föräldern avstår från förvärvsarbete (eller annan ersättning) för att vårda barn i hemmet. Föräldraförsäkringen är individuell, men föräldrar kan överlåta dagar till varandra, med undantag för 60 dagar som är reserverade för varje förälder.¹² Föräldrapenningen motsvarar sjukpenning (som bygger på inkomstbortfallsprincipen) under högst 390 dagar.¹³ Övriga 90 dagar ersätts med ett så kallat garantibelopp som är fast och avsevärt mycket lägre än föräldrapenning för de flesta. Tillfällig föräldrapenning är något mindre generös än den reguljära föräldrapenningen.

Det är viktigt att göra klart att föräldraförsäkringen är ett samlingsbegrepp för flera familjepolitiska åtgärder varav föräldrapenningen är en. Uttaget av föräldrapenning är dock ofta i fokus för diskussioner rörande jämställdhet och det är även en indikator för jämställdhetspolitiken. Antalet uttagna dagar med föräldrapenning beror på hur många barn i åldern 0-8 år det finns under ett givet år och hur många dagar deras föräldrar har rätt till. Från det att föräldraförsäkringen infördes 1974 till 1990 ökade antalet uttagna dagar från 19 till 48 miljoner eftersom det föddes många barn och försäkringen blev alltmer generös (se tabell A1). Då barnafödandet minskade under 1990-talet sjönk antalet uttagna dagar för att sedan återigen öka under 2000-talet. Antalet uttagna dagar med föräldrapenning säger emellertid lite om jämställdhet. Är man intresserad av hur antal dagar med föräldrapenning är fördelat efter kön bör man i stället titta på andelen dagar som kvinnor respektive män tar ut.

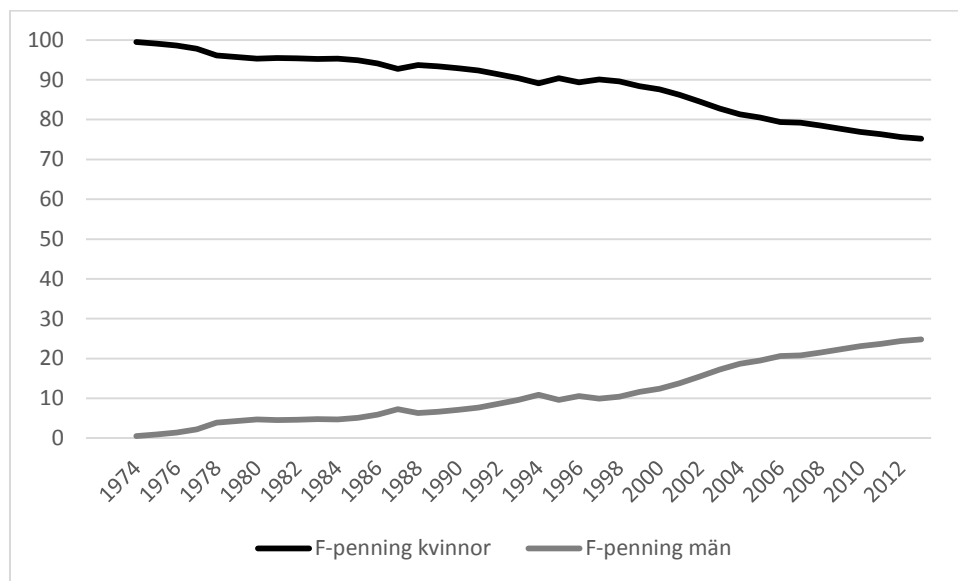
¹⁰ För en sammanfattande översikt över den svenska familjepolitikens utveckling över tid, se Stanfors 2007: 232-235.

¹¹ Vid tvillingfödelse har föräldrarna rätt att stanna hemma från arbetet ytterligare 180 dagar.

¹² En ensamstående förälder har rätt att ta ut hela ledigheten själv.

¹³ Dock är taket för högsta ersättning högre för föräldrapenning än för sjukpenning.

Figur 1. Ersatta dagar för vård av barn (föräldrapenning) 1974-2013. Könsfördelning av totalt antal dagar (%).

Not: I definitionen av ersatta dagar för vård av barn ingår inte ersättningsdagar i samband med barns födelse eller adoption samt kontaktdagar. Från och med 1995 periodiseras statistiken till det år då utbetalningen gjordes.

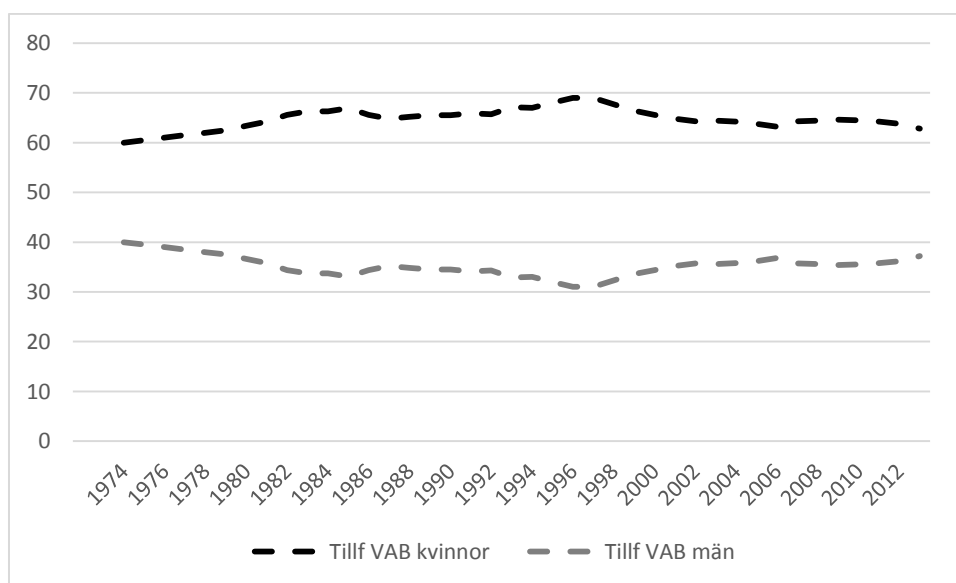
Källa: Försäkringskassan 2014.

Figur 1 visar hur andel dagar med föräldrapenning efter kön har utvecklats över de 40 år som föräldraförsäkringen har funnits. Figuren visar en trendmässig ökning utan stora variationer över tid. Ända sedan föräldraförsäkringen infördes har kvinnor tagit ut majoriteten av dagar med föräldrapenning. Initialt tog kvinnorna ut i stort sett all föräldrapenning, men därefter har männens andel ökat gradvis. I samband med att den så kallade pappamånaden infördes 1995 tog männen ut 10 procent av dagarna och år 2006 var männens andel 20 procent. År 2013 tog kvinnorna ut 75 procent av föräldrapenningen medan männens andel var 25 procent.

Under de senaste 10 åren - mellan 2003 och 2013 - minskade kvinnornas andel av föräldrapenningsuttaget från 83 till 75 procent medan männens andel ökade från 17 till 25 procent. Detta innebar att könsgapet minskade med 16 procentenheter och motsvarar en årlig förändringstakt på knappt 0,8 procentenheter för både kvinnor och män. Förändringen var densamma under den föregående tioårsperioden (mellan 1993 och 2003). Den genomsnittliga förändringstakten mellan 1974 och 1993 var lägre; knappt 0,5 procentenheter per år. Den något högre genomsnittliga förändringstakten efter 1993 ger visst stöd åt tankarna kring en pågående konvergens mellan könen men kan också bero på reformer som genomfördes 1995 och under 2000-talet. Dessa reformer medförde bland annat att antalet dagar som kan överlätas till den andra föräldern

begränsades.¹⁴ Reformerna från 1995 och 2002, som individualiserade delar av föräldraförsäkringen, påverkade fädernas uttag positivt, framför allt genom att kraftigt minska andelen män som inte tog ut några dagar alls (Duvander & Johansson 2012). Detta medför att den faktiska förändringen inte är likformig utan att det framför allt är mäns föräldrapenningsuttag som ökar (mer än vad kvinnors föräldrapenningsuttag minskar) efter 1993 vilket bidrog till en jämnare fördelning.

Figur 2. Ersatta dagar för vård av barn (tillfällig föräldrapenning) 1974-2013. Könsfördelning av totalt antal dagar (%).

Not: Se figur 1.

Källa: Se figur 1.

Figur 2 visar hur andel dagar med tillfällig föräldrapenning efter kön har utvecklats över tid. Denna figur visar att den tillfälliga föräldrapenningen är mer jämställd och har varit så hela tiden. Kvinnornas andel ligger mellan 60 och 70 procent och männens andel av dagar med tillfällig föräldrapenning för vård av barn ligger mellan 30 och 40 procent.¹⁵ År 2013 tog kvinnorna ut 63 procent av den tillfälliga föräldrapenningen medan männens andel var 37 procent. Detta var

¹⁴ År 1995 infördes att 30 av föräldraförsäkringens 225 dagar inte kunde överlåtas till den andra föräldern. Därmed var den första "pappamånaden" en realitet. För föräldrar till barn födda 2002 eller senare gäller att 60 dagar inte kan överlåtas till den andra föräldern (vilket motsvarar en åttiondel av det totala antalet dagar). År 2008 jämfördes den så kallade jämställdhetsbonusen. Denna reform syftade också till ett mer jämställt föräldrapenningsuttag men påverkade inte antalet dagar direkt genom kvotering utan avsåg att påverka föräldradedighetsuttaget indirekt genom att ge ekonomiska incitament för föräldrar att dela mer lika. Medan reformerna som genomfördes 1995 och 2002 hade positiva effekter på mäns föräldradedighetsuttag hade den så kallade jämställdhetsbonusen, enligt en utvärderande studie av Duvander & Johansson (2012), inga signifikanta effekter på föräldradedighetsuttaget.

¹⁵ Det bör noteras att innan 1980 ingår de 10 pappadagarna vid barns födelse i statistiken för tillfällig föräldrapenning för vård av barn. Uppgifterna fram till 1980 och därefter är alltså inte helt jämförbara.

en något jämnare fördelning än tio år tidigare, men skillnaden var marginell. År 2003 betalades 64 procent av den tillfälliga föräldrapenningen ut till kvinnor medan 36 procent betalades ut till män. Det bör dock noteras att det i stort sett inte är någon trend alls i de två serierna i figur 2 och förändringstakten mellan olika år är därför ointressant.

2.2.2 Genomsnittlig tidsanvändning

Föräldraledighet och föräldrapenningsuttag är bara en av flera indikatorer på jämställdhet mellan könen. Uppgifter om hur kvinnor och män använder sin tid ger oss också viktig information. Genom uppgifter om vad kvinnor och män gör samt hur mycket tid de lägger på olika aktiviteter får vi en beskrivning av deras faktiska livsvillkor och en bild av hur vardagslivet organiseras bland befolkningen.¹⁶

För detta ändamål har vi resultat från tidsanvändningsundersökningar. I Sverige har man genomfört nationella tidsanvändningsundersökningar vart tionde år sedan 1990. Den senaste genomfördes under 2010/11.¹⁷ Tidsanvändningsdata kan samlas in på olika sätt. I Sverige använder man sig av en väl beprövad metod som är en kombination av telefonintervjuer och dagböcker.¹⁸ Vid dessa undersökningstillfällen låter man deltagare föra en tidsdagbok över vilka aktiviteter de ägnar sig åt.¹⁹ I dagböckerna är dygnets 24 timmar uppdelade i tio-minutersintervall och deltagarna beskriver vad de gjorde vid en viss tid, var de befann sig och vem som var närvarande då aktiviteten ifråga utfördes. Dessa uppgifter kodas och kompletteras med bakgrundsinformation från telefonintervjuer och olika register, till exempel med uppgifter om hushållsinkomst. Bakgrundsinformationen gör det möjligt att skapa redovisningsgrupper och att genomföra mer djuplodande analyser av kvinnors och mäns tidsanvändning.

---

¹⁶ Uppgifterna kan också ligga till grund för intressant forskning. Det finns för närvarande ett internationellt forskarnätverk (International Association for Time Use Research, IATUR) som årligen samlar forskare till konferens och en elektronisk tidskrift (eIJTUR) som är specialiserad på tidsanvändning. Under de senaste tio åren har intresset för forskningsresultat baserade på tidsanvändningsdata ökat kraftigt inom såväl ekonomi som sociologi vilket återspeglas i mängden publicerade tidskriftsartiklar med ett fokus på tidsallokering och dess konsekvenser för olika grupper och utfall. Vid sidan av nationella databaser pågår ett internationellt samarbete kring att bygga upp en databas som innehåller harmoniserade tidsanvändningsdata från flera länder (MTUS).

¹⁷ Undersökningen påbörjades i mars 2010 och avslutades i april 2011. Den omfattade drygt 7000 slumpvis utvalda kvinnor och män i åldern 15-84 år. För mer information kring den svenska tidsanvändningsundersökningen (och dess olika undersökningsvågor) se Statistiska centralbyrån (2012).

¹⁸ Detta den mest etablerade metoden och de svenska resultaten är därmed jämförbara med resultat från många andra länder.

¹⁹ I den svenska tidsanvändningsundersökningen har alla deltagare fått fylla i två dagböcker; en för en vardag och en för en helg-/veckoslutsdag. För att undvika eventuella kalendereffekter har dagboksdagarna på undersökningsnivå fördelats jämnt över årets alla dagar.

Genomsnittlig tidsanvändning är starkt generaliserad och ger en förenklad bild. Men även om ingen egentligen känner igen sig i den genomsnittliga tidsanvändningen säger den ändå något om hur befolkningen i stort strukturerar sina dagar. Den genomsnittliga tidsanvändningen fångar också systematiska likheter och skillnader i hur kvinnor och män använder sin tid. Uppgifter från upprepade undersökningar ger värdefull information om hur mönster för genomsnittlig tidsanvändning förändras över tid.

Tabell 1 visar hur kvinnor och män i åldern 20-64 år använde sin tid under en genomsnittlig vardag och helgdag år 2010/11. Över 200 olika kodade aktiviteter har kombinerats i fem olika kategorier, så kallade huvudaktiviteter, som tillsammans med en restpost (annat) utgör 24 timmar. I tabellen finns också en kolumn som summerar betalt och obetalt arbete till total arbetstid.

Det är tydligt att såväl kvinnor som män ägnar mest tid åt personliga behov under både vardagar och helger. Denna kategori omfattar grundläggande och nödvändiga aktiviteter som att sova, äta och sköta personlig hygien, vilket är sådant som alla människor gör varje dag. I genomsnitt lägger kvinnor mer tid på personliga behov än män och tidsåtgången för personliga behov är större på helger än på vardagar. I genomsnitt ägnar kvinnor och män drygt nio timmar på vardagar och drygt elva timmar på helger åt personliga behov.

På vardagarna är den näst mest omfattande aktiviteten betalt arbete. Denna aktivitet omfattar förvärvsarbete (både på jobbet och hemmet) men också resor till och från jobbet och pauser. Kvinnor utför i genomsnitt fem och en halv timmes betalt arbete medan män förvärvsarbetar nästan sju timmar per vardag. Under ett vanligt helgdygn utför såväl kvinnor som män ungefär en timmes betalt arbete. Tiden som kvinnor och män ägnar åt betalt återspeglar normer kring den ordinära arbetsveckan, det vill säga att de flesta arbetar under veckans vardagar och normalt sett är lediga under veckoslut och helger. Faktum att endast ett fåtal förvärvsarbetar under helger gör att tiden för denna aktivitet begränsas. Men genomsnittstiden för betalt arbete reflekterar också könsnormer då det är relativt fler män än kvinnor som alls utför betalt arbete.

På veckoslut och helger, däremot, är den näst mest omfattande aktiviteten fri tid. Den fria tiden omfattar aktiviteter som ger vila och återhämtning som exempelvis att träna, läsa, se på TV och gå på bio och andra arrangemang, men fri tid omfattar också sociala aktiviteter som föreningsaktiviteter och att träffa vänner. Generellt sett har män mer fri tid än kvinnor. På vardagar är skillnaden mellan könen inte stor (endast 18 minuter) men på helgerna har män nästan en hel timme mer fri tid än kvinnor.

Det obetalda arbetet omfattar hem- och omsorgsarbete. I likhet med personliga behov är alla människor beroende av att någon lagar mat, diskar, städar och tvättar. Men varje individ behöver inte sköta alla dessa sysslor för sig själv. Personer som bor tillsammans kan hjälpa varandra med praktiska vardagssysslor och man kan välja att köpa tjänster. Under vissa faser och tillfällen i livet, framför allt då man är barn, gammal eller sjuk, behöver man mer hjälp än i övriga livet. Många individer utför därför olika slags omsorgsaktiviteter vilka inkluderar omsorg om de egna barnen (både rutinartad skötsel och lek och samvaro) och om andra. Tabell 1 visar att det obetalda arbetet, generellt sett, upptar mer av kvinnors än mäns tid på både vardagar och helger. Skillnaden mellan könen är större på vardagar - då kvinnor i genomsnitt ägnar nästan en timme mer åt obetalt arbete än män - än på helger då kvinnor utför 30 minuter mer obetalt arbete än män. Sett till omfattning avspeglar könsskillnaderna i obetalt arbete skillnaderna i fri tid. Det bör dock noteras att skillnaderna mellan vardag och helg är betydligt mindre vad gäller obetalt arbete, som i hög grad karakteriseras av ständigt återkommande aktiviteter, än vad gäller betalt arbete och fri tid och detta gäller för både kvinnor och män.

Vad gäller den minst omfattande huvudaktiviteten, utbildning, och restposten (annat) är skillnaderna mellan könen små på vardagar såväl som på helger.

Tabell 1 visar också hur den genomsnittliga tidsanvändningen med avseende på kön har utvecklats över tid. Det första som kan noteras är att de olika huvudaktiviteternas relativa storlek är konstant. Den största kategorin (personliga behov) förändras endast marginellt och könsskillnaderna är ganska små och stabila i det att kvinnor lägger mer tid på personliga behov än män. Detta beror delvis på att kvinnor, till skillnad från vad många tror, i genomsnitt sover mer än män.²⁰

Mellan 2000/01 och 2010/11 minskade skillnaden mellan kvinnor och män vad gäller totalt arbete från 48 till 28 minuter. Denna förändring var en fortsättning på en utveckling som började under 1990-talet. Det bör dock noteras att medan kvinnornas minskade totala arbetstid berodde på att de ägnade mindre tid åt obetalt hem- och omsorgsarbete förklarades männens minskade totalarbetstid av att de ägnade mindre tid åt betalt arbete.

Kvinnor ökade tiden för betalt arbete under vardagar med 38 minuter mellan 2000/01 och 2010/11.²¹ Under samma period minskade män tiden för betalt arbete med 18 minuter. Båda dessa förändringar var fortsättningar på den utveckling som började tio år tidigare. För kvinnornas del är förändringen mellan 2000/01 och 2010/11 statistiskt signifikant (medan förändringen för män

²⁰ Kvinnors och mäns dygnsrytmer är däremot väldigt lika, både på vardagar och helger.

²¹ Kvinnor ökade även tid för betalt arbete med 15 minuter under helger och veckoslut.

är mer osäker). Vidare är förändringen för kvinnornas del förknippad med att en större andel kvinnor faktiskt utförde betalt arbete år 2010/11 jämfört med tidigare.²² För män är den mer långsiktiga förändringen från början av 1990-talet statistiskt signifikant vilket indikerar konvergens mellan könen på lång sikt vad gäller betalt arbete.

Parallellt med att kvinnors tid för betalt arbete ökade, minskade deras tid för obetalt arbete med 22 minuter under vardagar och 18 minuter under helger. Män ökade sin tid för obetalt arbete mellan 2000/01 och 2010/11 med 12 minuter under vardagar och 15 minuter under helger. Dessa förändringar var statistiskt signifikanta. Utvecklingen som hade startat tio år tidigare fortsatte därmed som ett resultat av att de kvinnor som utförde hem- och omsorgsarbete ägnade mindre tid åt dessa aktiviteter men också av att de män som utförde obetalt arbete la något mer tid på detta. Resultatet är att det obetalda arbetet håller på att jämnas ut både på tio års och längre sikt.

Det är intressant att notera att både vad gäller det betalda och det obetalda arbetet är det kvinnorna som står för den största förändringen. Detta gäller både förändringen mellan 2000/01 och 2010/11 och på längre sikt. Det är svårt att med säkerhet fastställa orsakssamband men det är högst troligt, och det finns indikationer på, att ökat förvärvsarbete bland kvinnor har medfört att de lägger mindre tid på hemarbete. Men den totala förändringen i tid för obetalt arbete beror också på ny teknologi och tillgång till service, som har effektiviserat hemarbetet (Greenwood, Seshadri & Yorukoglu 2005). Förändringen beror sannolikt även på förändrade normer både vad gäller standard om hur hem och barn skall skötas och vad gäller kön, som medfört att kvinnor och män har en jämnare arbetsbörda år 2010/11 än tidigare. Det råder emellertid stora skillnader beroende på familjesituation och livscykel vad gäller fördelningen av det betalda och obetalda arbetet.

2.2.3 Tid för obetalt arbete efter livscykel

De allra flesta individer ägnar sig åt någon form av obetalt arbete varje dag. Trots att kvinnor i Sverige har ökat sitt arbetskraftsdeltagande och tvåförsörjarfamiljen har etablerats så utför de fortfarande, som tidigare har konstaterats, mer av det obetalda hemarbetet. Omvårdnad av små barn och omsorg om familjen i största allmänhet är fortfarande i allra högsta grad kvinnliga angelägenheter och de flesta kvinnor löser situationen genom att ta ut mycket föräldraledighet och arbeta deltid för att kunna kombinera arbete och familj när barnen är små. Kvinnor tar också ut mer tillfällig föräldrapenning och

---

²² Denna typ av förändring som innebär att fler utövar en aktivitet kallas förändring på den extensiva marginalen och skiljer sig från förändring på den intensiva marginalen som innebär att de som ägnar sig åt en aktivitet, till exempel förvärvsarbete, gör mer av den, det vill säga arbetar fler timmar.

vårdar sjuka barn, även om fördelningen i detta avseende är mer jämställd. Omsorgsansvaret för andra personer än de egna barnen gör att en del kvinnor arbetar deltid även senare i livet. Det är därför relevant att studera hur tiden för obetalt arbete fördelar sig efter livscykel för kvinnor och män.

Det obetalda hem- och omsorgsarbetet omfattar en mängd olika aktiviteter (se Statistiska centralbyrån 2012: bilaga 1): hushållsarbete, underhållsarbete, omsorg om egna barn, omsorg om andra och inköp av varor och tjänster (samt resor förknippade med dessa aktiviteter). Hushållsarbete, inköp och resor förknippade med hemarbete upptar mycket tid för många. För individer med små barn upptar barnomsorg mycket tid, vilket döljs i genomsnittlig tidsanvändning.

Tabell 5. Tid för obetalt arbete för personer 20-64 år efter livscykel 2010/11. Timmar och minuter per vecka. Jämförelse med 1990/91 och 2000/01.

			Diff 2000/01		Diff 1990/91	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ensamstående 20-44 år utan barn	16:17	11:07		ja (-)		ja (-)
Sammanboende 20-44 år utan barn	18:56	18:58		ja (+)	ja (-)	
Ensamstående 45-64 år utan barn	22:04	23:08			ja (-)	
Sammanboende 45-64 år utan barn	28:02	22:06			ja (-)	
Ensamstående småbarnsföräldrar	43:30	18:07				
Sammanboende småbarnsföräldrar	39:55	32:20		ja (+)	ja (-)	ja (+)
Ensamstående föräldrar med barn 7-17 år	27:06	22:40				
Sammanboende föräldrar med barn 7-17 år	28:25	22:53			ja (-)	
Totalt	26:52	21:14	ja (-)	ja (+)	ja (-)	

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

Tabell 5 visar hur det obetalda arbetet under en genomsnittlig vecka fördelar sig efter livscykel för kvinnor och män i åldern 20-64 år. Det framgår tydligt att det obetalda hem- och omsorgsarbetet är ojämnt fördelat mellan könen men att det också är ojämnt fördelat mellan de olika livscykelgrupperna. Det obetalda arbetet tar olika mycket tid i anspråk för kvinnor och män och för individer i olika livsfaser, framför all avseende familjebildning. Generellt sett kan man säga att yngre och barnlösa ägnar mindre tid åt hem- och omsorgsarbete än vad äldre och föräldrar med små barn gör. Detta gäller oavsett kön. Det medför att det är få redovisningsgrupper som faktiskt utför obetalt arbete i en omfattning som motsvarar genomsnittet (som redovisas längst ner i tabellen). Egentligen är det bara äldre utan barn och föräldrar med barn mellan 7 och 17 år som, oavsett kön,

är i närheten av detta.²³ Småbarnsföräldrar - framför allt småbarnsmödrar - uppvisar störst skillnad gentemot övriga grupper vad gäller mängden utfört obetalt arbete.

År 2010/11 utförde kvinnor i genomsnitt nästan 27 timmar obetalt arbete per vecka vilket var drygt fem och en halv timme mer än vad männen gjorde. I jämförelse med uppgifter från tidigare tidsanvändningsundersökningar kan tendenser till utjämning mellan könen noteras. Utjämningen beror framför allt på att kvinnorna tenderar att minska tiden för obetalt arbete, men männen ökar också sin tid för obetalt arbete något. Mellan 2000/01 och 2010/11 minskade nästan alla redovisningsgrupper bland kvinnor (förutom ensamstående småbarnsmödrar) tiden för obetalt arbete, men förändringarna är inte statistiskt signifikanta. Det är de emellertid om vi jämför ytterligare tio år tillbaka i tiden. Från början av 1990-talet minskade så gott som alla kvinnor, oavsett livscykel, tiden för obetalt hem- och omsorgsarbete på ett reellt sett.²⁴ Men även männen ändrade sig. Mellan 2000/01 och 2010/11 är den generella trenden bland männen en ökning av tiden för obetalt arbete (i alla redovisningsgrupperna förutom de yngre ensamstående utan barn). Förändringarna är särskilt stora och statistiskt signifikanta bland sammanboende män i åldern 20-44, både bland de utan barn och bland de som har små barn. Det är dock bara de sammanboende småbarnsfäderna som uppvisar en reell förändring i meningen ökad tid för obetalt arbete sedan 1990/91.

Tabell 6. Tid för omsorg om egna barn för personer 20-64 år efter familjecykel 2010/11. Timmar och minuter. Jämförelse med 2000/01.

			Diff 2000/01		Diff 1990/91	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ensamstående småbarnsföräldrar	19:12	..	ja (+)	..	..	..
Sammanboende småbarnsföräldrar	16:22	11:08		ja (+)	ja (-)	ja (+)
Ensamstående föräldrar med barn 7-17 år	04:04	..		..		..
Sammanboende föräldrar med barn 7-17 år	03:41	02:38				ja (+)

Not: I omsorg om egna barn ingår tillsyn och hjälp till barn, hjälp med läsläsning, lek med barn, samtal med barn, högläsning för barn, föräldramöten mm, närvaro vid barns aktiviteter samt annan omsorg om barn.

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

Tabell 5 visar alltså att det obetalda arbetet är ojämnt fördelat mellan kvinnor och män, men att det varierar efter livscykel i meningen ålder och familjebildningsfas. Att småbarnsföräldrar utför mer hem- och omsorgsarbete än andra grupper förklaras av att barn, framför allt små barn, kräver mycket tid och

²³ Kvinnor i åldern 45-64 år som är ensamstående utan barn utför dock betydligt mindre obetalt arbete än genomsnittet för kvinnor 20-64.

²⁴ Förändringen mellan 1990/91 och 2010/11 är dock inte statistisk signifikant för ensamstående kvinnor 20-44 utan barn och ensamstående mödrar med barn 7-17 år.

omsorg (se tabell 6). Men det hänger också ihop med föräldraledighet (jfr Försäkringskassan 2013). Som föräldraledig avstår man från betalt arbete för att i stället vårda barn i hemmet. Därmed följer också en viss ökning av andra slags hemarbete som till exempel hushållsarbete. Att småbarnsmödrar är den grupp som utför allra mest obetalt arbete hänger sannolikt ihop med att de utnyttjar mer av föräldraledigheten än fäderna (se ovan). Att sammanboende småbarnsföräldrar uppvisar förändring på såväl tio års som längre sikt är emellertid positivt ur jämställdhetssynpunkt och ger stöd åt hypotesen om konvergens mellan könen avseende tidsanvändning. Att förändringen är kraftig och kommer av att småbarnsmödrarna, å ena sidan, minskar tid för obetalt arbete medan småbarnsfäderna, å andra sidan, ökar tid för obetalt arbete ger ytterligare stöd åt denna hypotes. Potentiellt kan denna utveckling mot ett mer jämställt föräldraskap ha långsiktiga effekter, både för hur äldre sammanboende kvinnor och män använder sin tid och för den intergenerationella överföringen av könsnormer. Om sammanboende småbarnsföräldrar år 2010/11 är mer jämställda än småbarnsföräldrar var tio år tidigare (2000/01) är det troligt att de som grupp också kommer att vara mer jämställda senare i livet då de är föräldrar med barn i åldern 7-17 och även då de blir äldre och barnen har lämnat hemmet. I tabell 5 uppvisar dessa grupper förhållandevis stora könsskillnader som skulle kunna vara kvarvarande effekter av en mer traditionell (det vill säga ojämsställd) könsarbetsdelning tidigare i livet (jfr Kotsadam & Finseraas 2011). För den intergenerationella överföringen av könsnormer är det naturligtvis betydelsefullt att barn växer upp med föräldrar som har en jämn arbetsbörda, men det är också viktigt att föräldrarna - och kvinnor och män mer generellt i samhället - utför samma slags arbetsuppgifter.

Tabell 7. Tid för obetalt arbete för personer 20-64 år efter aktivitet 2010/11. Timmar och minuter. Jämförelse med 1990/91 och 2000/01.

	Kvinnor	Män	Diff 2000/01		Diff 1990/91	
			Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Hushållsarbete	12:20	7:14	ja (-)	ja (+)	ja (-)	ja (+)
därav Matlagning	4:25	2:58	ja (-)	ja (+)	ja (-)	ja (+)
Diskning, avdukning	1:50	1:04	ja (-)		ja (-)	
Städning	3:46	2:08		ja (+)	ja (-)	
Tvätt, strykning	1:37	0:31	ja (-)	ja (+)	ja (-)	ja (+)
Underhållsarbete	2:23	4:16	ja (-)		ja (-)	ja (-)
Omsorg om egna barn	3:57	2:26		ja (+)	ja (-)	ja (+)
Omsorg om andra	0:52	0:53			ja (-)	ja (-)
Inköp av varor och tjänster	3:11	2:26				
Annat hemarbete	0:59	0:46			ja (+)	ja (+)
Resor i samband med hemarbete	3:10	3:12				
Totalt	26:52	21:14	ja (-)	ja (+)	ja (-)	

Not: Observera att alla olika hushållsaktiviteter inte är listade.

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

Tabell 7 visar hur det obetalda arbetet under en genomsnittlig vecka fördelar sig efter aktivitet för kvinnor och män i åldern 20-64 år. Kvinnor och män utför olika mycket obetalt arbete, men i praktiken utför de också olika slags arbetsuppgifter vilket medför att definitionen av obetalt hem- och omsorgsarbete skiljer sig åt mellan kvinnor och män.

Kvinnor utför i genomsnitt betydligt mer hushållsarbete än män. På en vecka utför kvinnor drygt fem timmar mer rutinartat hushållsarbete än män. Kvinnor gör i genomsnitt mest av de flesta hushållssysslor, men de största skillnaderna mellan könen avser tid för matlagning och städning då kvinnor lägger avsevärt mer tid på dessa aktiviteter än män (jfr Halleröd 2005; Tai & Treas 2013). Skillnaderna är betydligt mindre vad gäller diskning och dukning. Kvinnor ägnar sig också mer åt barnomsorg och lägger mer tid på inköp. Män utför mer underhållsarbete. Jämfört med 2000/01 (och även med 1990/91) har hushållsarbetet blivit jämnare fördelat mellan könen, som ett resultat av att kvinnor minskat sin tid för hushållsarbete. Framför allt är det matlagning och städning som tar mindre tid i anspråk. Detta indikerar antingen att matlagningstekniker har blivit effektivare, att färdigmat och inhyrd städhjälp har blivit vanligare eller att normerna för vad som är en vällagad måltid och ett rent och välstädat hem har förändrats. Medan mikrovågsugnar, mixrar, halvfabrikat och färdiga måltider definitivt har blivit mer vanligt förekommande varor i butiker och hem (HUI Research 2011) är det emellertid inte vanligt förekommande att använda sig av inhyrd städhjälp på regelbunden basis, ens efter det så kallade RUT-avdragets införande 2007 (Halldén & Stenberg 2014). Det är sannolikt flera faktorer som bidrar till förändringar i tidsåtgång för hemarbete och därmed är både utbud av varor och tjänster samt normer verksamma i förändringsprocessen. Faktum att förändringen vad gäller hemarbete äger rum generellt och inte alls genom att andelen utövare förändras indikerar dock att normer och förändrade uppfattningar om standard spelar stor roll för minskningen av tiden för hushållsarbete.

En annan normmässig förändring är den gällande ett mer jämställt och involverat föräldraskap. Den återspeglas bland fäder i tabell 6 då dessa, trendmässigt, ökar sin tid för omsorg om de egna barnen. Faktum att mödrarna minskar sin tid med barnen något indikerar att det kan vara fråga om att män i viss utsträckning ersätter kvinnor då det gäller att utöva föräldraskap. Ett mer involverat föräldraskap visar sig också mer i detalj i tidsanvändningsdata då föräldrar, oavsett kön, ägnar sig relativt mer åt att interagera med sina barn (leka, samtala) än att hjälpa och passa dem. Utvecklingen mot ett mer engagerat och involverat föräldraskap är dokumenterat internationellt (Lareau 2000; Ramey & Ramey 2010), men kan antas ha synnerligen goda förutsättningar i Sverige där en hög andel av alla små barn går på förskolan och föräldrarna

därmed kan lägga en relativt stor del av sin tid för omsorg om de egna barnen på lekfulla och lärande aktiviteter.²⁵

Det bör noteras att förutom skillnader vad gäller kvantitet finns det även kvalitativa skillnader mellan kvinnors och mäns tid för hemarbete. En sådan är att kvinnor utför betydligt mer av rutinartade aktiviteter än män. Dessa aktiviteter är i stort sett dagligt återkommande och spridda över dygnets timmar. En annan viktig aspekt i sammanhanget är en dagboksteknisk detalj som medför att förvärvsarbete bokförs som bruttotid, det vill säga att det räknas som att man arbetar även när man har lunchrast och kaffepaus. Hushållsarbete däremot är nettotid och att pausa eller dricka kaffe medan man städar och tvättar bokförs till separata aktivitetskategorier. Detta gör att tidsåtgång för hemarbete underskattas jämfört med förvärvsarbete och därmed underskattas kvinnors totala arbete konsekvent då kvinnor utför mer hemarbete. Kvinnors tid är dessutom mer fragmenterad än mäns, de gör ofta flera saker samtidigt - ofta i närvaro av barn - och såväl arbete som fritid avbryts ofta av hushållsarbete. Mäns tidsanvändning präglas av en tydligare skillnad mellan arbete och fritid. Detta är problematiskt för enskilda individer - ofta en källa till stress - och en viktig aspekt av jämställdheten i kvinnors och mäns välbefinnande, särskilt när de är småbarnsföräldrar. Om vi tänker på att barn fostras och lär genom att se hur föräldrarna gör, blir det tydligt att det är viktigt att få till stånd en jämnare fördelning av hemarbetet mellan kvinnor och män om man vill bryta gamla könsmönster i stället för att permanenta skillnader.

2.2.4 Sysselsatta som arbetar deltid som orsak som vård av barn/vuxen/anhörig/släkting

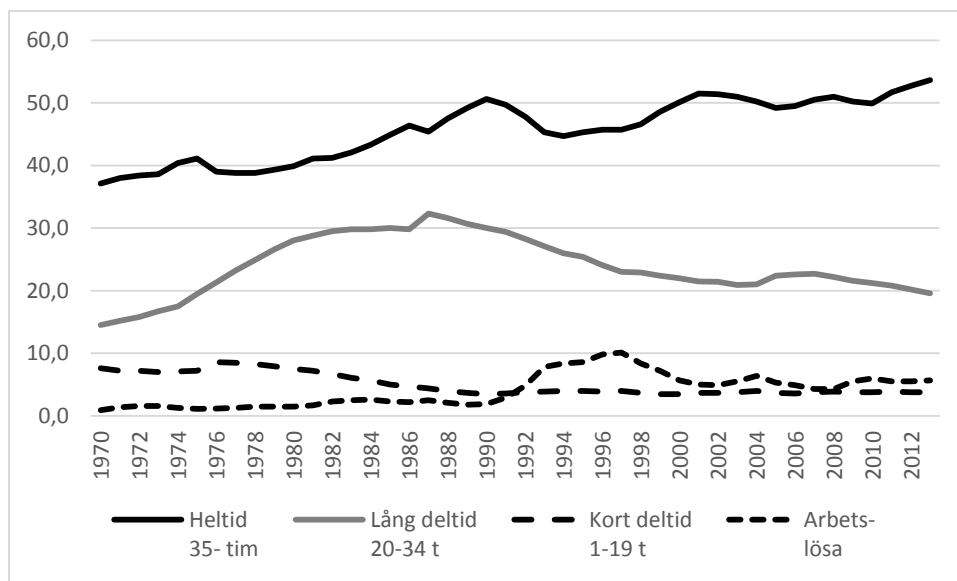
Kvinnors arbetskraftsdeltagande är högt i Sverige, framför allt för kvinnor med små barn. År 2013 var 83 procent av alla kvinnor i åldrarna 20–64 år i arbetskraften. Könsskillnaderna vad gäller arbetskraftsdeltagande är små. Kvinnors arbetskraftsdeltagande i form av det relativa arbetskraftstalet (som beräknas som arbetskraften, vilken omfattar såväl sysselsatta som arbetslösa, delat med befolkningen) var år 2013 93 procent av männens.²⁶ Detta indikerar att såväl kvinnor som män bidrar till sin egen och sina familjers försörjning. Men det höga relativa arbetskraftstalet döljer en traditionell könsarbetsdelning och ojämn tidsanvändning i många familjer som innebär att många kvinnor arbetar deltid och är borta från jobbet av olika anledningar, inte minst på grund av vård och omsorg av barn och andra anhöriga.

---

²⁵ Enligt Skolverket (skolverket.se) väljer allt fler föräldrar förskola för sina barn. År 2012 gick 84 procent av alla 1-5-åringar i förskola vilket kan jämföras med 75 procent tio år tidigare. Bland förklaringar till uppgången i andelen barn i förskola finns den allmänna förskolan för 3–5-åringar, kommunernas skyldighet att erbjuda förskoleplats för barn till arbetslösa eller föräldralediga, men också att intresset för förskolan och dess pedagogiska innehåll har ökat. Den övervägande majoriteten av barnen i förskola går i kommunal regi.

²⁶ Männens arbetskraftstal var alltså 89 procent år 2013.

Figur 3. Kvinnor i åldern 20-64 år efter arbetskraftstillhörighet och vanligen arbetad tid 1970-2013. Procentuell fördelning.

Definition: Relativa arbetskraftstalet anger andel (%) i arbetskraften av den aktuella befolkningen.

Not: Sedan år 2005 räknas personer som är folkbokförda i Sverige och jobbar utomlands som sysselsatta i Arbetskraftsundersökningen. Tidigare räknades dessa till de som inte är i arbetskraften. Från samma år räknas personer som är heltidsstuderande och som sökt arbete och kunnat ta det som arbetslösa. Förändringarna som skedde innebar att det uppstod ett tidsseriebrott.

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningen.

Kvinnors arbetsmarknadsdeltagande har alltid skilt sig från mäns. Både kvinnor och män har alltid arbetat och bidragit till produktionen men kvinnors förvärvsarbete har begränsats av ett stort reproduktivt ansvar och i viss mån har administrativa överväganden medfört att omfattningen av deras förvärvsarbete har underrapporterats (se Stanfors 2007: kapitel 3). Andelen män på arbetsmarknaden har varit konstant hög och den överväldigande majoriteten män har arbetat heltid. Figur 3 illustrerar hur kvinnors arbetskraftsdeltagande utvecklades mellan 1970 och 2013. Andelen kvinnor på arbetsmarknaden ökade starkt (från 59 till 84 procent) mellan 1970 och 1990. I samband med krisåren under 1990-talet vändes dock den uppåtgående trenden och 1998 hade kvinnors arbetskraftsdeltagande sjunkit till 74 procent. Under 1990-talet sjönk även mäns arbetskraftsdeltagande. Om det inte vore för sysselsättningskrisen på 1990-talet, som drabbade kvinnor hårt, hade relationen mellan kvinnors och mäns relativa arbetskraftstal visat en stadig uppgång. I stället innebar 1990-talet en tillbakagång i en ökning från 68 procent år 1970 till 95 procent år 1990. Därefter sjönk kvinnors arbetskraftsdeltagande i relation till mäns något fram till 1998 men återhämtade sig därefter. Under 1970- och 1980-talen ökade andelen med lång deltid, men i slutet av 1980-talet ökade även andelen kvinnor som arbetade heltid. I samband med 1990-talets ekonomiska kris ökade arbetslösheten

samtidigt som andelen som arbetade heltid eller lång deltid minskade. I samband med återhämtningen efter krisen ökade återigen andelen kvinnor som arbetar heltid.

De som ingår i arbetskraften kan delas in i sysselsatta och arbetslösa. I Sverige, till skillnad från andra länder, har kvinnors arbetslöshet länge varit lägre än mäns (OECD 2001, 2011). Arbetslöshet är oftast ofrivillig och något som drabbar individer. Deltidsarbete kan, å andra sidan, både vara ett frivilligt val och ofrivilligt i det att man hellre hade arbetat fler timmar om man erbjudits möjligheten. Ungefär 30 procent av alla deltidssarbetande saknar lämpligt heltidsarbete eller söker heltid. Deltid i meningen ofrivillig deltidssarbetslöshet är emellertid särskilt vanligt bland kvinnor, framför allt bland dem som arbetar inom omsorgsverksamhet och detaljhandel (Nyberg 2003). Av tabellerna 2 och 3 framgår dock att deltidssarbete är en strategi för många kvinnor att hantera konflikten mellan arbete och familj och att det framför allt är ett sätt för kvinnor att få balans i vardagen med alla dess åtaganden.

År 2013 arbetade 30 procent av de sysselsatta kvinnorna deltid. Andelen har minskat från 40 procent år 2000 och följer en nedåtgående trend sedan slutet av 1980-talet. Trenden mot mer heltid och mindre deltid omfattar kvinnor i alla åldersgrupper utom 20-24 år. Bland männen har andelen som arbetar deltid däremot ökat över tid, om än på låg nivå, från 6 till 11 procent mellan 1987 och 2013. Bland männen ökade andelen deltidssarbetande i alla åldrar utom bland de äldsta (55-64 år) som alltid har varit mest benägna att arbeta deltid. Ökningen var som störst bland män i åldern 20-24 år. I hög utsträckning utgörs de deltidssarbetande i denna åldersgrupp av unga som kombinerar arbete med exempelvis studier. Följaktligen finns det en könsskillnad att notera: medan de flesta kvinnor som arbetar deltid står mitt i livet och har barn är många av de män som arbetar deltid antingen unga eller äldre. För dem är deltidssarbete en strategi för att ta sig in på eller för att trappa ner inför pensionen.

Kvinnor och män arbetar deltid på grund av olika anledningar och i olika livscykel-faser. Bland deltidssarbetande kvinnor i åldern 20-64 år anger 19 procent vård av barn som anledning. Motsvarande andel bland deltidssarbetande män är knappt 8 procent. Vård av barn är den vanligaste formen av omsorgsansvar som får personer att gå ner i arbetstid. Totalt sett arbetar knappt 22 procent av alla deltidssarbetande kvinnor deltid på grund av omsorgsansvar för barn och/eller vuxen anhörig/släkting. Motsvarande andel bland deltidssarbetande män är drygt 8 procent. Det är uppenbart att kvinnor och män gör olika val vad gäller betalt arbete och omsorgsarbete vilket påverkar könsfördelningarna i tabellerna 2 och 3. Så var det även för tio år sedan då endast marginella förändringar över tid har ägt rum i detta avseende.

Att många kvinnor arbetar deltid påverkar deras inkomster och hur de bidrar till familjens försörjning men påverkar också hur de bidrar till antalet arbetade timmar på arbetsmarknaden. Om vi tittar på det senare i stället för arbetskraftsdeltagande får vi en annorlunda bild av kvinnors förvärvsarbete och hur det utvecklats över tid. Medan antalet kvinnor på arbetsmarknaden ökade med 65 procent under perioden 1963–2005, ökade antalet arbetade timmar för kvinnor endast med 29 procent. Man kan alltså säga att samtidigt som fler kvinnor arbetade sjönk den faktiska medelarbetstiden bland kvinnor. Medelarbetstiden påverkades under denna period av att deltidsarbete fick ett stort genomslag och att tillfällig frånvaro från jobbet (på grund av sjukdom, semester, studier eller vård av barn) ökade. Den lagstadgade veckoarbetstiden sänktes från 45 till 40 timmar år 1970 men detta påverkade män och kvinnor mer likformigt.

Tabell 8. Relativa arbetskraftstal, andel kvinnor på jobbet samt genomsnittlig arbetstid per vecka för kvinnor 1963-2005.

	Alla kvinnor			Kvinnor med barn (0-6 år)		
	Arbetskraftstal	På jobbet	Arbetade timmar	Arbetskraftstal	På jobbet	Arbetade timmar
1963	49,4	43,1	35,6	38,0	31,7	28,2
1968	50,5	44,0	33,2	42,1	33,1	27,0
1973	55,2	45,5	31,6	53,5	39,5	27,1
1978	62,2	49,6	30,8	68,5	48,5	27,0
1983	66,9	52,2	31,2	81,8	53,8	27,8
1988	81,5	63,0	32,2	85,4	54,7	28,5
1993	77,2	57,9	32,5	74,8	49,8	29,4
1998	73,9	56,6	33,1	78,0	51,8	30,7
2005	76,1	58,0	29,9	81,4	49,9	27,0

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningen.

Sysselsatta personer kan vara tillfälligt frånvarande från arbetet av olika orsaker. De vanligaste orsakerna är semester, sjukdom och vård av barn. Det råder tydliga könsskillnader i dessa avseenden. Enligt Arbetskraftsundersökningen var endast 9 procent av de sysselsatta kvinnorna frånvarande från jobbet år 1963. För resterande 91 procent var den genomsnittliga arbetstiden 35,6 timmar per vecka. År 1978 hade frånvarotalet fördubblats och den genomsnittliga arbetstiden, som framgår av tabell 8, minskat till 30,8 timmar per vecka. Mellan 1963 och 1978 reducerades medelantalet arbetade timmar för kvinnor med 23 procent. Trenden vände under 1980-talet och den genomsnittliga arbetstiden ökade; 1997 noterades återigen 35,6 timmar per vecka. Frånvaro från jobbet var alltså ovanlig under 1960-talet, men blev allt vanligare under 1970-talet då möjligheterna att vara borta från jobbet ökade. Frånvarotalet minskade dock under andra halvan av 1980-talet. Man kan alltså säga att det under 1970-talet uppstod ett nytt mönster för kvinnors sysselsättning vilket var kopplat till att det blev allt vanligare för kvinnor med barn att arbeta. Detta syns inte i figur 3 men väl i tabell 8.

Tabell 9. Sysselsatta i åldern 20-64 år efter antal barn, yngsta barnets ålder och tid i obetalt arbete under ett genomsnittligt dygn 2010/11. Timmar och minuter.

	Kvinnor	Män
1 barn		
0-3 år	5:39	4:35
4-10 år	4:08	3:03
11-16 år	3:43	3:00
2 eller fler barn		
0-3 år	6:25	4:41
4-10 år	4:45	4:00
11-16 år	3:36	3:37

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

Mellan 1963 och 1990 ökade arbetskraftsdeltagandet för kvinnor med små barn från ungefär 40 procent till drygt 80 procent. Sverige blev ett land som rönt stor uppmärksamhet internationellt på grund av detta för här kombinerades dessutom högt arbetskraftsdeltagande för kvinnor med höga födelsetal. I hög grad möjliggjorde den svenska välfärdsstaten för mammor med små barn att ge ett stort bidrag till den samlade arbetskraften. Det bör dock noteras att det mönster som så tydligt framträder för kvinnor inte alls existerar för män och skillnaderna mellan kvinnors och mäns beteende i fråga om kombinationen av arbete och familj ökade under 1970- och 1980-talen. Även i dag påverkar hemmavarande barn den faktiska medelarbetstiden per vecka, framför allt för kvinnor oavsett om de är gifta/sambo eller ensamstående. Enligt Arbetskraftsundersökningen uppvisar sammanboende kvinnor med barn under sju år störst skillnad mellan hur mycket de förväntas jobba och faktiskt jobbar. Och i princip kan man säga att ju yngre det yngsta barnet i familjen är, desto kortare arbetstid har föräldrarna och framför allt är det mödrarna som arbetar mindre. Detta avspeglas i deras tid i obetalt arbete (se tabell 9); ju yngre det yngsta barnet i familjen är, desto mer tid ägnar föräldrarna åt obetalt arbete och framför allt är det mödrarna som utför mer hem- och omsorgsarbete.

Det är uppenbart att det betalda och obetalda arbetets fördelning mellan könen är nära förbundna. Vi kan se könsfördelningen mot bakgrund av den svenska jämställdhetspolitiken som har utformats för att göra det möjligt för människor att förena arbete och familj. Såväl arbetsrättslig lagstiftning som socialförsäkringarna har sedan 1960-talets slut reformerats i enlighet med denna målsättning och skapat möjligheter att reducera arbetstiden under perioder då familjeansvaret pockar på. Exempel på detta är föräldraförsäkringen samt rätten att arbeta deltid under perioden då man har småbarn och skolbarn. Men statistiken visar att det är framför allt kvinnor som har utnyttjat möjligheterna att kombinera arbete och familj. För många kvinnor har deltidsarbete blivit ett sätt

att axla både försörjning och hem- och omsorgsansvar och få balans i vardagens alla åtaganden.

3. Kön, föräldraskap och fördelningen av det betalda och obetalda arbetet mellan kvinnor och män

Föräldraskap anses ofta vara en viktig orsak till skillnader mellan mäns och kvinnors tidsallokering, inte minst för uppdelningen mellan förvärvsarbete och hushållsarbete. En populär uppfattning är att män och kvinnor är lika vad gäller tidsanvändning tills de får barn; då uppstår skillnader. Att föräldraskap leder till en traditionell könsarbetsdelning är problematiskt då en ojämlik fördelning av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män leder till ojämlika inkomster och maktrelationer mellan könen. Det är således viktigt att förstå i vilken utsträckning och varför dessa mönster existerar om vi vill uppnå mer jämställdhet i samhället.

3.1 Teoretiska perspektiv

Det är väl dokumenterat att såväl kvinnor som män anpassar sin tidsanvändning när de får barn. Förekomsten av småbarn i hushållet ökar mängden tid för barnomsorg och hushållsarbete, vilket påverkar möjligheterna att förvärvsarbete och minskar möjligheterna till fritid för föräldrar i förhållande till dem som inte har barn. Många män och kvinnor anpassar sig till en traditionell arbetsfördelning när de blir föräldrar (Bianchi, Robinson & Milkie 2006). Det finns dock indikationer på att det finns förutsättningar för ett mer jämställt föräldraskap. Vi har tidigare sett att skillnaderna mellan småbarnsmödrar och -fäder vad gäller tid för barnomsorg och hushållsarbete har minskat under de senaste decennierna, men genom olika mekanismer. Generellt sett har pappor varit mer benägna att öka tiden med sina barn än tid för hushållsarbete (Hook & Wolfe 2012). Mammor har minskat sitt obetalda arbete men ägnar fortfarande mer tid åt hushållsarbete och barnomsorg än pappor, men könsskillnadernas omfattning varierar mellan länder (Gershuny & Sullivan 2003; Neilson & Stanfors 2014).

Forskning under flera decennier har fört fram olika förklaringar till varför kvinnor och män använder sin tid på olika sätt och har även fört fram teoretiska perspektiv som hjälper oss att förstå varför sammanboende kvinnor och män fördelar betalt och obetalt arbete så som de gör. Bland viktiga faktorer som har samband med fördelningen av betalt och obetalt arbete med avseende på kön finner vi inkomst (både absolut och relativ), utbildning samt attityder till jämställdhet. Det är kvinnans oberoende relativt mannen som är avgörande för arbetsdelningen och detta oberoende bestäms i hög grad av hennes inkomstpotalential och utbildning (se bland annat Cunningham 2007; Greenstein 2000; Fuwa 2004; Parkman 2004; Shelton & John 1996). Generellt sett minskar

kvinnors tid för hem- och omsorgsarbete då deras oberoende gentemot män ökar, både på individnivå och nationell nivå.

Att leva tillsammans med en eller flera personer leder till samordningsvinster och att man kan utnyttja så kallade komparativa fördelar. Detta innebär att man inom hushållet delar upp arbetsuppgifter efter vem som är bäst eller mest effektiv på att utföra dem. Kvinnors och mäns tidsanvändningsmönster visar tydligt en uppdelning av olika mycket betalt och obetalt arbete mellan könen samt att kvinnor och män utför olika slags aktiviteter inom ramen för det obetalda arbetet (se tabell 1 och 6). Men det finns inget entydigt mönster (se tabell 5) som tyder på samordningsvinster inom svenska hushåll 2010/11. Medan skillnaderna vad gäller obetalt arbete är större bland sammanboende kvinnor och män i åldern 45-64 år än bland ensamstående i samma ålder, är detta inte fallet i yngre åldrar. Det har dock funnits ett mer entydigt mönster som indikerar samordning inom hushåll i tidigare tidsanvändningsundersökningar, men det verkar ha försvunnit genom så kallade åldersgruppseffekter som innebär att de yngre år 2010/11 har andra normer och beteenden än tidigare och framför än de äldre. Detta bådär för fortsatt förändring framöver i linje med hypotesen om konvergens mellan könen.

Att män och kvinnor är jämställda tills de får barn är en vanlig uppfattning som bygger på att båda grupperna har höga arbetskraftstal, spenderar ungefär lika lång tid i utbildning och har ungefär lika mycket fritid när de är unga. Att föräldrar anpassar sig till en traditionell arbetsdelning är ett fenomen som kan förklaras av flera tankegångar, inklusive neoklassisk ekonomisk teori, där specialisering är ett rationellt resultat som kommer av att kvinnor och män väljer den hushållsarbetsdelning som genom samordning mest effektivt utnyttjar deras humankapital och intjänandeförmåga på arbetsmarknaden (Becker 1981). Enligt denna teori kan hushållet liknas vid en liten fabrik som försöker maximera produktionen givet tid och andra resurser genom att specialisera i enlighet med komparativa fördelar. Enligt Becker är detta inte förknippat med några konflikter utan modellen antar att altruism genomsyrar hushållet och att båda makarna specialiserar sig inom det fält där de kommer att bidra som mest till familjen. Även om alla individer i utgångsläget skulle vara identiska antas biologiska faktorer och sociala konstruktioner leda till att kvinnor utför mer hemarbete och barnomsorg medan män utför mer betalt arbete och dessa skillnader är som mest lönsamma för familjen när barnen är små. Därför anpassar sig många kvinnor och män till en traditionell (specialiserad) arbetsdelning när barnen är små. Det är möjligt att vissa kvinnor och män egentligen skulle önska en jämnare arbetsfördelning men tycker att det är för kostsamt i ekonomiska termer.

Så kallade förhandlingsmodeller formulerades som en reaktion på den till synes könsneutrala specialiseringsmodellen som inte tillåter motstridiga intressen och olika nyttofunktioner bland makar. I förhandlingsmodellerna antas fördelningen av resurser, inklusive tid för olika aktiviteter, bestämmas av parternas förhandlingsstyrka (Manser & Brown 1980), som i sin tur antas bero på vad de har att erbjuda varandra i utbyte och vilken levnadsstandard de kan förvänta sig utanför partnerskapet (Lundberg & Pollak 1996). Resultatet av förhandlingar inom hushållet påverkas av parternas relativa intjänandeförmåga. Kvinnors och mäns relativa styrka i dessa förhandlingar påverkas av att män som regel tjänar mer än kvinnor och att det hem- och omsorgsarbete som kvinnor har att erbjuda i utbyte har ett begränsat bytesvärde jämfört med vad marknadsarbete har (Brines 1994). Då män tjänar mer än kvinnor förutsäger både specialiserings- och förhandlingsteorier att män kommer att utföra mer betalt arbete och mindre hushållsarbete än kvinnor och tvärtom. Förändring vad gäller könsarbetsdelning antas komma från högutbildade kvinnor med yrkeskarriärer eftersom deras oberoende och ställning ger dem en bättre förhandlingsposition vilket bör leda till en mer jämställd fördelning av betalt och obetalt arbete även bland dem med små barn.

Tidsallokering kan också bestämmas av kön och komma av att både kvinnor och män är benägna att ”göra kön” (West & Zimmerman 1987). Genom att ha en karriär och utföra typiska manliga aktiviteter, manifesterar en man manlighet, medan en kvinna bekräftar sin kvinnlighet genom att utföra hushållsarbete och ta god hand om hemmet och barnen. En mer traditionell arbetsfördelning bland föräldrar i förhållande till individer utan barn kan därför vara ett resultat av deras känslighet för normer om vad som utgör ett gott föräldraskap (Sanchez & Thomson 1997; Singley & Hynes 2005).

3.2 Leder föräldraskap till en mer traditionell arbetsdelning?

De flesta studier som undersökt frågeställningen om föräldraskap leder till en mer traditionell arbetsdelning mellan kvinnor och män har funnit att förekomsten av småbarn i hushållet medför en mer traditionell arbetsdelning i det att kvinnor utför mer obetalt arbete och män utför mer betalt arbete (Craig 2005 om Australien; Hallberg & Klevmarken 2003 på svenska data Bianchi 2000; Sayer 2005 om USA). För att få svar på frågan räcker det inte med att titta på tabeller (som ovan) som visar genomsnittlig tidsanvändning på gruppnivå för kvinnor och män med och utan barn. I stället måste man kontrollera för olika faktorer som samvarierar med föräldraskap och påverkar tidsanvändning, såsom ålder och utbildning, och man måste renodla effekten av föräldraskap så att föräldrar, framför allt de som har småbarn i hushållet, jämförs med individer med liknande karakteristika som inte är föräldrar. På så sätt kan vi besvara

frågorna: hur påverkar förekomsten av barn i hushållet kvinnors och mäns marknadsarbete, hem- och omsorgsarbete? Påverkas kvinnor mer än män av att vara föräldrar (särskilt småbarnsföräldrar)?

I en studie om svenska förhållanden, baserad på data från de svenska tidsanvändningsundersökningarna, visade Dribe & Stanfors (2009) på betydelsefull förändring under 1990-talet. År 1990/91 stärkte föräldraskap tydligt en traditionell könsarbetsdelning i hemmet i vilket män jobbade mer och gjorde mindre hushållsarbete och män med småbarn betedde sig likadant som jämförbara män utan barn medan kvinnor med småbarn jobbade mindre och gjorde mer hushållsarbetet än kvinnor utan barn. Situationen förändrades dock under 1990-talet vilket medförde att föräldraskap påverkade både män och kvinnor på ett mer likartat sätt år 2000/01. Då jobbade män med småbarn mindre och gjorde mer hushållsarbetet än jämförbara män utan barn. Kvinnor påverkades dock fortfarande mer än män. Resultaten från denna studie reproduceras delvis i tabell 10 som även uppdaterats med jämförbara skattningar för 2010/11.

Tabell 10. Effekter av kön och föräldraskap på tid i betalt och obetalt hem- och omsorgsarbete, 1990/91- 2010/11.

1990/91			
Yngsta barnets ålder (inga barn under 18 = ref)	Förvävarsarbete	Hushållsarbete	Barnomsorg
0-4 år	1,6	-1,8	221,4***
5-12 år	0,5	-11,5	149,8***
13-17 år	-3,0	-19,6*	73,4***
Interaktion: kön x yngsta barnets ålder			
Kvinna x 0-4 år	-89,1***	27,9***	60,1***
Kvinna x 5-12 år	-30,2	29,7**	32,7**
Kvinna x 13-17 år	-9,2	27,7**	28,1
2000/01			
0-4 år	-83,0*	49,1**	201,9***
5-12 år	-57,8	30,3**	148,7***
13-17 år	-46,6	20,6	99,2***
Interaktion: kön x yngsta barnets ålder			
Kvinna x 0-4 år	-69,0***	-2,5	15,8
Kvinna x 5-12 år	-20,9	5,8	-2,4
Kvinna x 13-17 år	2,3	11,2	-1,1
2010/11			
0-3 år	-42,3	57,8***	199,9***
4-12 år	7,0	55,1***	138,1***
13-17 år	40,1	42,8***	66,9***
Interaktion: kön x yngsta barnets ålder			
Kvinna x 0-3 år	-20,0	-2,2	43,9*
Kvinna x 4-12 år	-54,5*	8,0	18,9
Kvinna x 13-17 år	40,5	11,0	8,1

Not: Resultat från multivariata regressioner (OLS) som kontrollerar för kön, ålder, (ålder²), civilstånd, högsta utbildningsnivå, förvärvsarbetsstatus, partners sysselsättning och hushållets inkomst. Signifikansnivåer: * resultaten signifikanta på 90-procentsnivå, ** 95-procentsnivå, *** 99-procentsnivå.

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

Tabell 10 skall utläsas dels i form av baseffekter för fäder jämfört med män med liknande karakteristika vad gäller ålder utbildning, etcetera fast utan barn, dels i form av ytterligare tilläggseffekter för kvinnor²⁷. Följaktligen var det inga statistiskt signifikanta skillnader mellan fäder och jämförbara män utan barn i hushållet år 1990/91 vad gäller förvärvsarbete och hushållsarbete - bara vad gäller barnomsorg vilket är tämligen självklart. Fäder, framför allt småbarnsfäder, lägger mer tid på barnomsorg än män utan barn. För mödrar innebar förekomsten av småbarn i hushållet en negativ effekt på tid för förvärvsarbete, det vill säga de förvärvsarbetar kortare tid. De utförde också signifikant mer hushållsarbete och barnomsorg än jämförbara kvinnor utan barn. År 2000/01 erfor även småbarnsfäder en negativ effekt på tid för förvärvsarbete. De utförde också signifikant mer hushållsarbete och barnomsorg än jämförbara män utan barn. Småbarnsmödrar påverkades fortfarande mer av föräldraskap med avseende på tid för förvärvsarbete än män, men i övrigt var effekten av föräldraskap för kvinnor och män likartad i jämförelse med likar utan barn. Detta resultat är viktigt; det får 1990-talet att framstå som ett föränderligt decennium men pekar också framåt mot eventuell ytterligare förändring.

Den tredje delen av tabell 10 bekräftar att förändring fortsatte in på 2000-talet. Småbarnsföräldrar, kvinnor såväl som män, upplevde 2010/11 inte längre någon reell negativ effekt på tid för förvärvsarbete, men fortsatte att utföra signifikant mer hushållsarbete och barnomsorg än jämförbara kvinnor och män utan barn. Småbarnsmödrar påverkades fortfarande mer av föräldraskap i det att de ägnade något mer tid för barnomsorg vilket är i linje med tendensen mot ett mer intensivt föräldraskap. Dessa tendenser får också stöd av preliminära analyser av hur svenska familjer tillbringar tid tillsammans; föräldrar spenderar mycket tid med sina barn och fäder spenderar allt mer tid med sina barn²⁸, men såväl kvinnor som män spenderar också mer familjetid (det vill säga alla familjemedlemmar tillsammans) än för tio respektive tjugo år sedan (Neilson & Stanfors 2015).²⁹

---

²⁷ När man gör en regressionsanalys undersöker man effekten av en variabel på en annan variabel. Ibland finns det dock anledning att misstänka att en variabels effekt varierar mellan olika grupper, exempelvis mellan kvinnor och män. Att vara kvinna och ha små barn påverkar eventuellt tidsallokering mer än att vara man med må barn. Vi säger då att det handlar om en *interaktionseffekt* eller tilläggseffekt. Sådana koefficienter kan inte tolkas som vanligt utan är beroende av värdet på den andra oberoende variabeln som ingår i interaktionen (det vill säga baseffekten).

²⁸ Tid med barn omfattar mer än tid för barnomsorg då man även mäter tid för andra aktiviteter då barnet är närvarande (till exempel transport eller praktiska göromål). Fäders tid med barn ökar mellan 1990 och 2010 samtidigt som mödrars tid med barn minskar lite, fast medan förändringen för fäder är statistiskt signifikant är den för mödrar inte det. Kvinnor tillbringar emellertid fortfarande (år 2010/11) signifikant mer tid – totalt sett - med sina barn än män både på vardagar (59 minuter) och helgdagar (22 minuter).

²⁹ Förändringen mellan 1990 och 2010 är statistisk signifikant för både kvinnor och män. Den gäller för både vardagar och (framför allt) helger. Förändringen är oberoende av hur mycket individen arbetar och beror alltså inte på hur mycket tid som är tillgänglig. Förändringen verkar ha skett på bekostnad av den tid som par spenderar tillsammans (det vill säga tid med enbart partnern) och så kallad egen tid, framför allt för kvinnor.

4. Sammanfattning

Denna rapport började med att konstatera att några utvalda indikatorer vad gäller det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning mellan kvinnor och män i Sverige i dag ger en bild av en ojämslälld arbetsdelning mellan könen. Exempelvis tar kvinnor tar ut mer föräldraledighet än män. De tar också ut mer ledighet för tillfällig vård av barn. Kvinnor utför generellt sett mer obetalt arbete men har i genomsnitt lika långa arbetsdagar som män. Kvinnor som grupp utför mer hem- och omsorgsarbete än män och jobbar oftare deltid på grund av omsorgsansvar. Den ojämslällda fördelningen av det obetalda hem- och omsorgsarbetet leder till att kvinnor får sämre löneutveckling, lägre inkomster och i förlängningen även lägre pensioner än män (Försäkringskassan 2013). Men en ojämslälld fördelning av det obetalda arbetet påverkar också kvinnors välbefinnande mer negativt än män då de upplever mer stress, sömnsvårigheter och faktiska sjukskrivningar (Försäkringskassan 2005). Det jämställdhetspolitiska målet att få till stånd en jämslälld fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan kvinnor och män är därför angeläget.

Under det senaste decenniet har emellertid fördelningen av det obetalda arbetet mellan kvinnor och män förändrats. Könsgapen har minskat i meningen att uttaget av föräldrapenning förändrades så att skillnaden mellan kvinnor och män minskade från 70 till 50 procentenheter mellan 2000 och 2013, framför allt genom att fler fäder tar ut föräldrapenning och att de som tar ut föräldrapenning också tar ut fler dagar. Kvinnor utförde mindre hemarbete 2010/11 (23 minuter mindre än år 2000/01) samtidigt som män gjorde något (10 minuter) mer. Båda förändringarna skedde på den intensiva marginalen, det vill säga bland utövare, och innebar att gapet mellan könen vad gäller genomsnittlig tid för hemarbete (brett definierat) minskade från 32 till 21 procentenheter 2000/01-2010/11. Det finns dock en tydlig uppdelning mellan kvinnliga och manliga sysslor inom ramen för hemarbetet och den verkar vara mer svårföränderlig. Vad gäller hemarbetet var det framför allt kvinnorna som ändrade sitt beteende mer än män. Kvinnors större omsorgsansvar medför fortfarande att de arbetar deltid i betydligt större utsträckning än män. Samtidigt med dessa förändringar stärktes kvinnors arbetsmarknadsanknytning under de senaste tio åren. Faktum att kvinnor också ägnar mer faktisk tid åt förvärvsarbete (30 minuter mer än år 2000/01) samtidigt som män förvärvsarbetar mindre innebär att tid på marknaden och i hemmet i viss mån har kvittats mellan könen under det senaste decenniet.

I mångt och mycket är Sverige ett föregångsland ur jämställdhetssynpunkt. Sverige är arketyper för den nordiska välfärdsmodell som så många länder avundas med universella och generösa välfärdssystem som betonar betydelsen av arbetsmarknadsanknytning för trygghet och med ersättningar som bygger på

inkomstbortfallsprincipen. Den generösa och flexibla föräldraförsäkringen tillsammans med subventionerad barnomsorg och könsneutral beskattning anges som viktiga förklaringar till varför svenska kvinnor, oavsett ålder och livscykel, har så stark arbetsmarknadsanknytning jämfört med kvinnor i andra länder (Stanfors 2007). Det är därför intressant, men kanske föga förvånande, att notera indikationer på konvergens mellan könen i flera avseende vad gäller det obetalda arbetets fördelning. Det är dock mer intressant att notera konvergens mellan könen avseende föräldraskapets effekter på arbetsdelning och i förlängningen det obetalda hem- och omsorgsarbets fördelning mellan småbarnsföräldrar. I Sverige leder inte föräldraskap längre till en mer traditionell arbetsdelning. Det innebär emellertid inte att kvinnor och män delar ansvar för hem- och omsorgsarbete lika, men det innebär att skillnaderna mellan könen inte förstärks i samband med småbarn. I detta avseende är Sverige och de övriga nordiska länderna unika (Neilson & Stanfors 2013, 2014).

I mångt och mycket startade förändringen vad gäller det obetalda arbetets fördelning i Sverige kring 1990. Förändringen fram till 1990 avsåg framför allt kvinnors ökade arbetskraftsdeltagande och kan sammanfattas som stor i kvantitativa mått, men mer begränsad i kvalitativa mått, något som indikeras av en hög grad av segregering på arbetsmarknaden och att kvinnors ökade arbetskraftsdeltagande inte motsvarades av ökade antal arbetade timmar då deltid och olika former av frånvaro var vanligt förekommande bland kvinnor. Inte heller motsvarades kvinnors ökade arbetskraftsdeltagande av mäns inträde i hemarbete. I detta avseende framstår 1990-talet som ett föränderligt decennium. Under 1990-talet överskuggades utvecklingen avseende jämställdhet på arbetsmarknaden av den djupa ekonomiska kris som rådde. I vissa fall gick jämställdheten temporärt tillbaka. Men under 1990-talet kunde man skönja mer kvalitativa aspekter av förändring. Ett exempel på detta är att allt fler kvinnor väljer att orientera sig mot traditionellt mansdominerade utbildningar och yrken med hög lön och status som läkare, jurist men också ingenjör (Stanfors 2007). Ett annat exempel är att fäder tillskrevs en mer aktiv föräldraroll när en liten del av föräldraförsäkringen individualiserades 1995 och 2002 och allt fler unga män valde att svara på detta när de blev fäder. Det gjorde också avtryck i form av ett mer engagerat föräldraskap vilket påverkade småbarnsfädernas tidsanvändning. Det visar att fortsatt förändring är möjlig men att det kan krävas mer tvingande reformer om man vill påskynda en annars ganska långsam process.

Den här rapporten har visat att i Sverige i dag verkar föräldraledighet och ojämnt föräldrapenningsuttag vara mer problematiskt att förändra än tidsanvändningsmönster utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Tid är i viss mån pengar. Därför är det mer attraktivt att föra tid från obetalt arbete till betalt arbete än tvärtom. Medan hemarbetet är mer eller mindre konstant över tiden är omsorgsansvaret starkt livscykelbetingat; framför allt är det koncentrerat till

åren med småbarn. Det går dock inte att överföra tid från en individ till en annan och det går inte heller att spara tid under vissa faser av livet för att använda i andra livsfaser då den bättre behövs. Den svenska familjepolitiken utformades för att möjliggöra en kombination av arbete och familj för både kvinnor och män, men det var främst kvinnor som svarade på initiativen i form av långa ledigheter och möjlighet att arbeta deltid medan barnen är små. Att kvinnor tar en betydligt större del av föräldraledigheten än vad män gör får effekter för individer och samhälle och på både kort och lång sikt för dem som berörs. För det första bestämmer den första långa ledigheten vem som sköter det mesta av hushållsarbetet, men påverkar också deltidsarbete och frånvaro efter ledigheten vilket ger mer långsiktiga effekter på löner, karriärer, välbefinnande. Den gängse förklaringen till denna ojämställda uppdelning utgår från att det är fråga om rationella val eftersom mannen har högre lön och bättre karriärmöjligheter än kvinnan som därför blir den som får vara flexibel vad gäller arbetstid och karriärplanering. Men det finns resultat som tyder på att även bland par där kvinnan tjänar mest tar hon oftast störst del av föräldraledigheten (Försäkringskassan 2013). En annan förklaring är de hindrande strukturer som omger oss människor och som påverkar våra beslut och formar vårt beteende. Bland hindren för ett mer jämställt uttag av föräldraledighet finns utöver rent ekonomiska skäl själva arbetsplatsen och arbetsgivarens attityder samt traditionella könsroller och föreställningar om hur en ”riktig” och bra mamma respektive pappa skall vara.³⁰ Mer och mer har man också kommit att diskutera föräldraskap i termer av makt. Kanske är det så att decennier av opinionsbildande och en faktiskt trög utveckling av jämställdhet bland de svenska familjerna vad gäller föräldraledighet och uttag av föräldrapenning blottlägger att det inte bara gäller att förändra attityder utan att det faktiskt handlar om maktskillnader mellan könen. Den svenska familjepolitiken har därmed utmaningar som ligger i att tala till män såväl som kvinnor och få båda att ändra sina positioner. Fram tills i dag har kvinnor förändrat sina beteenden betydligt mer än män, både vad gäller betalt och obetalt arbete. För att avancera jämställdheten måste män förändras mer. Hur detta bäst skall göras är emellertid en värderingsfråga och en uppgift för ansvariga politiker.

Den svenska jämställdhetspolitiken har ett utmärkt verktyg i form av offentlig statistik för att hålla koll på utvecklingen av jämställdheten avseenden det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning mellan kvinnor och män och för att förstå grunderna varpå utvecklingen vilar. Att vidare förstå utvecklingen av

---

³⁰ Att kvinnor och män antas ”göra föräldraskap” på samma sätt som kan de antas ”göra kön” i enlighet med normer och föreställningar om hur en riktig mamma respektive pappa skall vara finns dokumenterat i internationell forskning (se till exempel Sanchez & Thomson 1997; Singley & Hynes 2005) men också i mer populär litteratur (Elwin-Nowak 2001, 2005). Vad gäller arbetsplatsen och arbetsgivarens attityder säger många fäder att de har upplevt hinder och att de därför inte har tagit ut någon eller så mycket föräldraledighet (Bekkengen 2002). Detta gäller i synnerhet män som arbetar i högre tjänstemannaposition i den privata sektorn.

jämställdhet i Sverige kan dels vila på forskning, dels på statistikproduktion. Ett lämpligt urval av indikatorer, både grova och mer detaljerade, och regelbunden uppföljning av hur de utvecklas över tid behöver kompletteras med mer djuplodande utredningar samt mer omfattande statistikproduktion som ger en fördjupad bild. För denna uppföljning behöver i dagsläget mer detaljerade indikatorer utarbetas då de nuvarande är grova och döljer en hel del heterogenitet inom grupperna 'kvinnor' och 'män' vad gäller exempelvis ålder, utbildningsnivå, familjestatus och nationalitet vilket påverkar bilden av det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning och vilka slutsatser man kan dra från dessa indikatorer. Det är också av yttersta vikt att upprätthålla databaser och genomföra regelbundna uppföljningar av urvalsundersökningar som håller hög kvalitet för att säkerställa att mer djuplodande analyser kan företas. Tidsanvändningsundersökningen är i detta avseende unik och betydelsefull för att följa utvecklingen inom delmålet "jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan kvinnor och män". Det bör därför säkerställas att denna undersökning fortsätter och att den eventuellt kompletteras med ytterligare dimensioner och konkreta frågor.

Referenser

Anxo, D., Mencarini, L., Pailhé, A., Solaz, A. & Tanturri, M.L. (2011). Gender differences in time-use over the life course: A comparative analysis of France, Italy, Sweden, and the United States. *Feminist Economics*, 17: 159-195.

Becker, G. (1981). *A treatise on the family*. Cambridge: Harvard University Press.

Bekkengen, L. (2002). *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Lund: Liber.

Berk, S. F. (1985). *The gender factory: The appointment of work in American households*. New York: Plenum Press.

Bianchi, S. (2000). Maternal employment and time with children: Dramatic change or surprising continuity? *Demography*, 37: 410-414.

Bianchi, S. M., Robinson, J. P. & Milkie, M. A. (2006). *Changing rhythms of American family life*. New York: Russell Sage Foundation.

Boye, K. (2008). Relatively different? How do gender differences in well-being depend on paid and unpaid work in Europe? *Social Indicators Research*, 93: 509-525.

Brines, J. (1994). Economic dependency, gender, and the division of labor at home. *American Journal of Sociology*, 100: 652-688.

Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and the Family*, 62: 1208-1233.

Craig, L. (2005). Children and the revolution. A time-diary analysis of the impact of motherhood on daily workload. *Journal of Sociology*, 42: 125-143.

Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society*, 20: 259-281.

Cunningham, M. (2007). Influences of women's employment on the gendered division of household labor over the life course: Evidence from a 31-year panel study. *Journal of Family Issues*, 28: 422-444.

Deven, F. & Moss, P. (2005). Leave policies and research. Reviews and country notes. *CBGS Werkdocument*. Brussel: Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie.

Drew, E., Emerek, R. & Mahon, E. (Red.) (1998). *Women, work and the family in Europe*. London: Routledge.

Dribe, M. & Stanfors, M. (2009). Does parenthood strengthen a traditional household division of labor? Evidence from Sweden. *Journal of Marriage and Family*, 71: 33-45.

Duvander, A-Z. & Lappegård, T. (2010). Family policy and fertility: Fathers' and mothers' use of parental leave and continued childbearing in Norway and Sweden. *European Social Policy*, 20: 45-57.

Duvander, A-Z. & Johansson, M. (2012). What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use? *European Social Policy*, 22: 319-330.

Elwin-Nowak, Y. (2001). *I sällskap med skulden*. Stockholm: Albert Bonnier Förlag.

Elwin-Nowak, Y. (2005). *Världens bästa pappa? Om mäns relationsarbete och strävan efter att göra rätt*. Stockholm: Albert Bonnier Förlag.

Fuwa, M. (2004). Macro-level gender inequality and the division of household labor in 22 countries. *American Sociological Review*, 69: 751-767.

Försäkringskassan. (2005). Alltjämt ojämnt. Hur kvinnor och män utnyttjar socialförsäkringen. *Försäkringskassan analyserar 2005:6*. Stockholm: Försäkringskassan.

Försäkringskassan. (2013). Ojämslälld arbetsbörda. Föräldraledigheten betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete. *Socialförsäkringsrapport 2013:9*. Stockholm: Försäkringskassan.

Försäkringskassan. (2014). *Socialförsäkringen i siffror 2014*. Stockholm: Försäkringskassan.

Gauthier, A., Smeeding, T. & Furstenberg, F. (2004). Are parents investing less time in children: Trends in selected industrialized countries. *Population and Development Review*, 30: 647-671.

- Gershuny, J. (2000). *Changing times: Work and leisure in post-industrial societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Gershuny, J. & Robinson, J. P. (1988). Historical changes in the household division of labor. *Demography*, 25: 537-552.
- Gershuny, J. & Sullivan, O. (2003). Time use, gender and public policy regimes. *Social Politics*, 10: 205-227.
- Giddings, L. (2003). But... Who moves the lawn? The division of labor in same-sex households. Kapitel 5 i Karine Moe (Red.) *Women, family and work: Writings on the economics of gender*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.
- Giddings, L., Nunley, J., Schneebaum, A. & Zietz, J. (2014). Birth cohort and the specialization gap between same-sex and different-sex couples. *Demography*, 51: 509-534.
- Greenstein, T. (2000). Economic dependence, gender and the division of labor in the home: A replication and extension. *Journal of Marriage and Family*, 62: 322-335.
- Greenwood, J., Seshadri, A. & Yorukoglu, M. (2005). Engines of liberation. *Review of Economic Studies*, 71: 109-133.
- Hallberg, D. & Klevmarck, A. (2003). Time for children: a study of parent's time allocation. *Journal of Population Economics*, 16: 205-226.
- Halldén, K. & Stenberg, A. (2014). Rengöring, Underhåll och Tvätt: Betydelsen av RUT-avdrag för kvinnors arbetsmarknadsutbud. Kapitel 6 i SOU 2014:28. *Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser*. Stockholm: Fritzes.
- Halleröd, B. (2005). Sharing of housework and money among Swedish couples: Do they behave rationally? *European Sociological Review*, 21: 273-288.
- Hochschild, A. R. (1989). *The second shift: Working parents and the revolution at home*. New York: Penguin.
- Hook (2006). Care in context: Men's unpaid work in 20 countries, 1965-2003. *American Sociological Review*, 71: 639-660.
- Hook, J. & Wolfe, C. (2012). New Fathers? Residential fathers' time with children in four countries. *Journal of Family Issues*, 33: 415-450.

HUI Research. (2011). *Kampen om köpkraften. Framtidens handel*. Stockholm: HUI Research AB.

Jacobs, J. A. & Gerson, K. (2001). Overworked individuals or over-worked families: Explaining trends in work, leisure, and family time. *Work and Occupations*, 28: 40-63.

Kotsadam, A. & Finseraas, H. (2011). The state intervenes in the battle of the sexes: Causal effects of paternity leave. *Social Science Research*, 40: 1611-1622.

Lachance-Grzela, M. & Bouchard, G. (2010). Why do women do the lion's share of housework? A decade of research. *Sex Roles*, 63: 767-780.

Lareau, A. (2000). Social class and the daily lives of children: A study from the United States. *Childhood*, 7: 155-171.

Lundberg, S. & Pollack, R. (1996). Bargaining and distribution in marriage. *Journal of Economic Perspectives*, 10: 139-158.

MacDonald, M., Phipps, S. & Lethbridge, L. (2005) Taking its toll: The influence of paid and unpaid work on women's well-being. *Feminist Economics*, 11: 63-94.

Manser, M. & Brown, M. (1977). Bargaining analyses of household decisions. I C. B. Lloyd & E. S. Andrews (Eds.), *Women in the labor market* (ss. 3-26). New York: Columbia University Press.

Månsdotter, A. et al. (2006). Parental share in public and domestic spheres: A population study on gender equality, death and sickness. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 60: 606-620.

Neilson, J. & Stanfors, M. (2013). Re-traditionalisation of gender relations in the 1990s? The impact of parenthood on gendered time use in three Scandinavian countries. *Journal of Contemporary European Studies*, 21: 269–289.

Neilson, J. & Stanfors, M. (2014). It's about time! Gender, parenthood, and household divisions of labor under different welfare regimes. *Journal of Family Issues*, 35: 1066-1088.

Neilson, J. & Stanfors, M. (2015). Time alone or time together? Couple's time allocation across three decades. Unpublished paper. Centre for Economic Demography at Lund University.

Nyberg, A. (2003). Deltidsarbete och deltidslöshet. *Working Paper HELA-projektet 2003:1*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

OECD (2001, 2011). *Employment outlook*. Paris: OECD.

Offer, S. & Schneider, B. (2011). Revisiting the gender gap in time-use patterns: Multitasking and well-being among mothers and fathers in dual-earner families. *American Sociological Review*, 76: 809-833.

Parkman, A. M. (2004). Bargaining over housework: The frustrating situation of secondary wage earners. *American Journal of Economics and Sociology*, 63: 765-794.

Prop. 2005/06: 155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*. Stockholm: Näringslivsdepartementet.

Ramey, G. & Ramey, V. (2010). The Rug Rat Race. *Brookings Papers on Economic Activity*, 41: 129-199.

Sayer, L. (2005). Trends in women's and men's paid work, unpaid work and free time. *Social Forces*, 84: 285-303.

Sanchez, L. & Thomson, E. (1997). Becoming mothers and fathers. Parenthood, gender, and the division of labor. *Gender & Society*, 11: 747-772.

Singley, S. G. & Hynes, K. (2005). Transitions to parenthood. Work-family policies, gender and the couple context. *Gender & Society*, 19: 376-397.

Shelton, B. A. & John, D. (1996). The division of household labor. *Annual Review of Sociology*, 22: 299-322.

Spain, D. & Bianchi, S. M. (1996). *Balancing Act: Motherhood, marriage and employment among American women*. New York: Russell Sage Foundation.

Stanfors, M. (2007). *Mellan arbete och familj. Ett dilemma för kvinnor i 1900-talets Sverige*. Stockholm: SNS Förlag.

Statistiska centralbyrån. (2003). Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01. *Levnadsförhållanden rapport 99*. Örebro: Statistiska centralbyrån.

Statistiska centralbyrån. (2012). Nu för tiden. En undersökning om svenska folkets tidsanvändning år 2010/11. *Levnadsförhållanden rapport 123*. Örebro: Statistiska centralbyrån.

Tai, T. & Treas, J. (2013). Housework task hierarchies in 32 countries. *European Sociological Review*, 29: 780-791.

Utbildningsdepartementet. (2013). Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken. Ds 2013:37. Stockholm: Fritzes.

West, C. & Zimmerman, D. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1: 125-151.

World Economic Forum. (2013). *The Global Gender Gap Report 2013*. Geneva: World Economic Forum.

Appendix

Tabell A1. Ersatta dagar för vård av barn 1974-2013. Antal dagar i tusental och könsfördelning (%).

År	Föräldrapenning			Tillfällig föräldrapenning		
	Antal	Könsfördelning		Antal	Könsfördelning	
		Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
1974	19 017	100	0	689	60	40
1980	27 020	95	5	3 042	63	37
1985	33 193	94	6	4 156	67	33
1990	48 292	93	7	5 731	66	34
1995	47 026	90	10	4 890	68	32
2000	35 661	88	12	4 403	66	34
2005	42 659	80	20	4 421	64	36
2010	49 719	77	23	4 657	64	36
2011	50 284	76	24	5 044	64	36
2012	50 778	76	24	4 959	64	36
2013	51 448	75	25	5 718	63	37

Not: Se tabell 1.

Källa: Försäkringskassan (2014).